
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Torrell Poch, Nuria. *Gènesis i dinàmiques de la violència intracomunitària a la Catalunya rural : El cas de Solivella durant la Segona República i la guerra civil espanyola..* Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Grau en Història, Política i Economia Contemporànies / Contemporary History, Politics and Economics). 58 pàg.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/330278>

under the terms of the license.

Treball Final de Grau: Grau en Història, Política i Economia Contemporànies.

Curs 2025-2026

Gènesis i dinàmiques de la violència intracomunitària a la Catalunya rural:

El cas de Solivella durant la Segona República i la guerra
civil espanyola.

Facultat de Filosofia i Lletres

Nuria Torrell Poch

Tutor: David Alegre Lorenz

Agraïments:

Coincideixo amb aquells que diuen que els historiadors no només són subjectes passius de les seves produccions, sinó una part activa. Així doncs, aquest treball és producte de la meva persona, però també de totes aquelles que m'han acompanyat en el camí que m'ha dut a ser qui soc avui, i que han estat al meu costat durant la realització d'aquest TFG.

La peça central que ajuda explicar perquè soc com soc avui en dia i a qui vull donar les gràcies, és l'Anton Torrell Figuerola, el meu papa, que des que tinc memòria m'ha donat el seu suport i amor incondicional, així com infinitat de coneixements familiars i històries locals, una de les quals és el tema d'aquest treball, els fets de Solivella. Crec que aquesta història va quedar adormida en el meu subconscient fins que va ser despertada pel meu tutor, David Alegre Lorenz, quan va parlar-me de la violència al món rural. Vull agrair al David la confiança que m'ha dipositat, el seu involucrament tant acadèmic com personal, i les eines que m'ha donat per créixer historiogràficament. Aquest treball no seria ni la meitat del que és sense la seva tutorització.

Una altra persona que ha estat central a la meva vida és el meu germà Martí Torrell Poch, al qual sempre he admirat i m'ha dut constantment a millorar com a persona i intel·lectualment.

A més a més, vull donar les gràcies als meus amics i companys, però sobretot a la meva amiga Judit Padró Gómez, que m'ha estat acompanyant en aquesta tasca tan estranya de fer-nos adults.

Finalment, dono gràcies per ser de poble, d'un entorn rural, i d'una família de pagesos. És un orgull i una sort haver nascut en una vall entre muntanyes.

Índex:

1.	Introducció.....	1
2.	L'estudi de la violència intracomunitària: marc teòric	3
3.	Violència intracomunitària a la guerra civil espanyola	7
4.	Context social, econòmic i polític de Solivella	11
5.	Preparació del cop d'estat: les dretes s'armen i es formen.....	17
6.	La violència dels dies 23 i 24 de juliol de 1936: anàlisi situacional.....	25
7.	La violència del dia 12 de febrer de 1937: anàlisi del “foraster” en la violència intracomunitària.....	34
8.	Conclusió.....	39
9.	Fonts documentals, hemeroteca i bibliografia.....	41
9.1.	Fonts documentals	41
9.2.	Bibliografia.....	44
10.	Annexos.....	48
10.1.	Annex 1: Corba de Lorenz.....	48
10.2.	Annex 2: Mapes amb la localització de les cases, guàrdies i assassinats dels fets de Solivella.	49
10.3.	Annex 3: Relació de víctimes.....	51

No s'ha emprat cap mena d'IA per elaborar aquest TFG.

No ha sido utilizada ningún tipo de IA para la elaboración de este TFG.

No AI has been used for elaborating this BA thesis.

Gènesis i dinàmiques de la violència intracomunitària a la Catalunya rural:

El cas de Solivella durant la Segona República i la guerra civil espanyola.

Què explica que persones que viuen en una mateixa comunitat, on tothom es coneix, decideixin acabar amb la vida de l'altre? En aquest treball, a través de l'anàlisi d'una població rural de la rereguarda catalana, s'estudia com es va produir l'assassinat de 41 persones a Solivella en el marc de la guerra civil espanyola. Així doncs, el treball comença examinant el passat econòmic, cultural i social de la població, així com les relacions personals per tal de comprendre les motivacions i el context en el qual succeí la violència. A continuació, s'analitzen els esdeveniments immediats que van fer-la possible, per finalitzar amb la investigació dels assassinats a través de la lògica situacional i l'element del foraster. L'objectiu principal del treball és entendre la violència i per què aquesta es produeix, per tal d'acabar amb el silenci que envolta els *fets de Solivella*.

Paraules clau: violència intracomunitària, guerra civil espanyola, comunitat rural, Solivella, rereguarda republicana.

Genesis and dynamics of the intracommunity violence in rural Catalonia:

The case of Solivella during the Second Republic and the Spanish civil war.

What explains that people living within the same community, where everyone knows one another, decide to take each other's lives? This paper, through the analysis of a rural village in the Catalan rearguard, studies how in the frame of the Spanish Civil War the murder of 41 people took place in Solivella. To do so, the paper begins examining the economic, cultural and social past of this locality, as well as interpersonal relationships, in order to comprehend the motivations and context in which the violence occurred. It continues analysing the immediate events that led to the violence, concluding with an investigation of the killings through the situational logic and the role of the outsider. The main objective of this paper is to understand violence and the reasons behind its occurrence, in order to break the silence surrounding the *events of Solivella*.

Keywords: intracommunity violence, Spanish Civil War, rural community, Solivella, Republican rearguard.

1. Introducció

“El estudio sobre la violencia no puede consistir en una simple acumulación de hechos y un recuento burocrático de quién cometió mayores atrocidades”¹. Sota aquesta premissa comença aquest treball que teniu a les vostres mans l’objectiu del qual és entendre què va passar exactament a la població de Solivella durant la guerra civil; si “tothom va perdre la xaveta a l’hora de castigar els seus adversaris polítics”,² i per tant l’agència dels subjectes va derivar de la completa follia, o si per contra “els successos de Solivella no van ser fruit de l’atzar diabòlic”³ i la violència perpetrada responia a dimensions reals i lògiques internes resultants de les relacions socials-econòmiques.

Els “fets de Solivella” van marcar el present i futur de tots aquells que van viure’ls o que van ser interpel·lats per aquests d’una manera o una altra. Són un clar exemple de violència intracomunitària durant la guerra civil espanyola a la Catalunya rural, que en aquest cas concret va provocar 41 morts directes, i que posteriorment va deixar l’índex de repressió més alt de tots els municipis de Catalunya amb 22 morts. No obstant, la importància dels fets no queda aquí, ja que la pregunta sobre la participació en aquests va ser una constant en els procediments judicials contra els individus investigats procedents de tota la comarca.

Aquest treball neix amb la voluntat d’entendre com es va originar i desenvolupar la violència en el context intracomunitari rural català. En les següents pàgines trobareu un estudi del cas de Solivella a través d’una anàlisi polític, social i econòmic de la societat solivellenca de la dècada de 1930, relacionant aquesta primera imatge contextual amb la imatge de la violència i observant així les coincidències i divergències entre aquestes dues.

Així doncs, el treball es divideix en sis apartats diferents que estan intrínsecament connectats. Comença presentant el marc teòric definint què s’entén per violència en una guerra civil i com aquesta ha estat estudiada. En el segon apartat es realitza una contextualització de la violència durant la guerra civil en el marc estatal i autonòmic. Seguidament, al tercer apartat, s’observen les diferents facetes de la societat solivellenca de la dècada del 1930. Al quart apartat, s’analitza la preparació del cop d’estat a Solivella

¹ Gómez i Pérez-Olivares 2014, 253

² Plana 2025, 23.

³ Mayayo 1985, 35

i les diferents connexions que van ser necessàries per fer-lo possible. I finalment, al cinquè i sisè apartats s'estudia la violència que es va manifestar en dos moments diferents, el 23-24 de juliol de 1936, i el 12 de febrer de 1937, dirigint l'anàlisi cap a diferents aspectes, com ara la lògica situacional en el primer succés, i el rol del foraster en el segon.

Les fonts de referència per a la realització d'aquest treball, han estat principalment tres. En primer lloc, les provinents dels fons locals de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà; en segon lloc, els consells de guerra de l'Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona; i en tercer lloc, la Causa General de l'Archivo Histórico Nacional de Madrid. A aquesta documentació cal afegir la bibliografia produïda sobre aquests esdeveniments, especialment el llibre d'Andreu Mayayo *La Conca de Barberà, 1890-1939: De la crisi agrària a la Guerra Civil*, el qual compta amb informació inèdita obtinguda a través d'entrevistes realitzades als protagonistes en la dècada de 1980.

Finalment, m'agradaria aprofitar per anotar que en el treball que teniu a les mans veureu que apareixen els noms de les persones, sense cap mena de "censura". En primer lloc, perquè considero que tenir els noms ajuda a la lectura i comprensió del text; en segon lloc, perquè la informació de la qual surten els noms és oberta i de consulta lliure; i finalment perquè no considero que procedir d'aquesta manera pugui representar un perjudici per als descendents. Tot i això, sí que he decidit no posar els renoms de les cases, encara que han estat útils per comprendre les relacions familiars, ja que aquests encara es fan servir als pobles, i principalment perquè coincideixo amb David Tormo en que "els pecats dels nostres avis, àvies, pares o mares, si és que en van cometre, només són seus".⁴ Així doncs, no voldria "estigmatitzar" els renoms, i a través de la redacció ja faig palesos els parentius existents.

⁴ Tormo 2022, 16

2. L'estudi de la violència intracomunitària: marc teòric

La violència dins del marc de la guerra civil, és a dir, la violència contra, però també entre civils, és important no només si parlem en termes numèrics, sinó també pel fet que és un dels aspectes més comuns d'aquest tipus de conflicte. D'acord amb Kalyvas, 8 de cada 10 morts en les guerres civils contemporànies han estat paisans.⁵ No obstant això, la violència havia estat un tema marginal dels estudis dedicats als enfrontaments interns per ser un fenomen de difícil identificació per part de la historiografia degut a la multiplicitat i fragmentació de factors, nivells i autories que hi conflueixen tant en el nivell micro com macro.⁶ A més a més, si analitzem els inicis de la historiografia en aquest camp, observem que quan s'estudiava la violència es feia a través de la mera descripció gràfica d'aquesta, el recompte de morts i la reproducció dels testimonis dels supervivents, i que aquesta tendència no ha desaparegut completament com veiem en l'obra *Bloodlands* (2010) de Timothy Snyder.⁷ No obstant, en les darreres dècades la historiografia sobre la violència en el marc de la guerra civil ha sofert canvis profunds, no tan sols per l'accés a noves fonts i metodologies, sinó també per l'entrada de diferents reflexions sobre la centralitat de la violència en l'experiència bèl·lica.⁸

Hem de tenir en compte que la violència a la zona republicana ha estat una de les qüestions abordades més tard i amb menor grau per part de la historiografia.⁹ Això no implica que hi hagi una manca de literatura sobre aquesta qüestió, ans al contrari, ja que en la immediata postguerra es van publicar diverses obres parlant de la sang vessada pels "rojos", com serien les de Lluís Climent o Joaquín Arrarás, però aquestes tenien un caire propagandístic, martirial i memorialista del bàndol vencedor. No obstant, aquestes produccions esbiaixades, van afectar les produccions posteriors, ara sí amb una voluntat historiogràfica.¹⁰ Per altra banda, la historiografia produïda per autors estrangers, coneguts com a hispanistes, si bé va ser molt fructífera en l'anàlisi del conflicte bèl·lic, en el cas de la violència a la rereguarda, la distància i el caràcter liberal dels autors va provocar que aquests ignoressin la seva dimensió "social" i que es valorés com a fet irracional, la qual cosa també va afectar la historiografia espanyola.

⁵ Kalyvas 2001, 2-3

⁶ Rodrigo i Alegre 2019, 123

⁷ Bergholz 2016, 7

⁸ Gómez i Pérez-Olivares 2014, 251

⁹ Ledesma 2009, 87

¹⁰ Ledesma 2007, 152-153

La resposta oficial als autors hispanistes va ser l'aparició d'una nova lectura que despolititzava la guerra i la qualificava de "guerra fratricida", dissolent així les responsabilitats, ja que "tots fórem culpables", i per tant ningú és culpable en sí, de manera que l'únic que podia fer-se era passar pàgina. Serà poc a poc, a partir de la dècada de 1980 que els historiadors acadèmics van entrar a investigar la violència a la rereguarda, si bé ho van fer a través de prudents esquemes interpretatius, amb quantificacions de les víctimes, i sense realitzar anàlisis exhaustius del context, de les motivacions, ni dels protagonistes. A més a més, aquests van prioritzar la violència desencadenada pel bàndol colpista, convertint la investigació històrica en una mena de compensació per la repressió, i quan la violència "roja" apareixia ho feia com a *alter ego* de l'altra, perdent la seva autonomia epistemològica. Serà el 1989 que trobarem la primera monografia dedicada a la repressió a la rereguarda republicana per Josep Maria Solé i Sabaté i Joan Villarroja amb la investigació del cas català. Aquesta darrera obra va esdevenir un referent metodològic i punt de partida per futurs treballs d'aquesta mateixa temàtica. L'obra de Santos Juliá del 1999 sobre les víctimes de la guerra civil també esdevindrà una fita en la historiografia, gràcies a la introducció de nous elements de complexitat en l'anàlisi, tot i que encara restaran preguntes per resoldre, les quals s'aniran responent en les primeres dècades del segle XXI amb nous marcs locals, l'anàlisi comparatiu i noves preguntes.¹¹

Per a l'estudi de la violència intracomunitària és important començar tenint en compte que la guerra civil origina violència, però al mateix temps és necessari dissociar la guerra civil de la violència en la guerra civil. La nostra anàlisi no pretén entendre per què va succeir el conflicte armat, sinó que vol comprendre les lògiques de la violència dins del marc de la guerra civil, es a dir, per què es va originar, qui la va dirigir i com va estructurar-se. En segon lloc, parteixo de que la violència és un procés en sí, i això permet investigar la seqüència dinàmica de decisions i fets que es combinen entre sí per produir actes violents, així com el rol dels actors participants. En tercer lloc, entenem que la violència no té motivacions exclusivament polítiques o ideològiques, sinó que també ve donada per enemistats personals, disputes familiars o faccionalisme local, tot i que hem de tenir en compte que aquests factors no són aliens als primers.¹² En quart lloc, l'existència d'un element d'improvisació i falta de direcció en la violència no comporta automàticament que aquesta manqui d'algun sentit o motivació.¹³ En cinquè lloc, és important comprendre

¹¹ Ledesma 2007, 155-57, 161 i 165

¹² Kalyvas 2001, 4-5 i 8

¹³ Ledesma 2009, 99

que els factors generadors de violència en un context de pau són radicalment diferents dels que la fan possible en un escenari de guerra, i que situacions que en un context de pau no derivarien en violència pot ser que ho facin en el marc d'un enfrontament armat. Per tant, és necessari analitzar els comportaments dels dos bàndols, els perseguïdors i els perseguïts, i les seves canviants interaccions al llarg del temps. I, finalment, quan analitzem la violència en la guerra civil, no podem fer-ho a través de la congregació dels individus en grups com si fossin actors unitaris, ja que cada subjecte té la seva pròpia agència, i el que decideixi fer amb aquesta determinarà cada esdeveniment que acabi succeint.¹⁴

En aquest treball estudiarem la violència intracomunitària a través d'un cas concret com és el de Solivella, ja que el fet d'emprar una unitat d'anàlisi micro permet la recollida d'informació sistemàtica a través de diverses fonts, codificant cada cas individualment. A més a més, aquesta escala també ens permet comprendre de manera més detallada i complexa el context de la violència,¹⁵ evitant així les generalitzacions i assumpcions que podrien dur-nos a una anàlisi teleològica que descrigués els fets com el xoc inevitable entre dos grups antagonistes.¹⁶ D'altra banda, un element definitori d'aquest estudi de cas és que estem parlant d'una població rural, i és important tenir en compte que la violència de la guerra civil va afectar en major mesura a les zones rurals.¹⁷ No obstant això, la historiografia ha tendit a centrar-se en la història de les ciutats i de la població urbana, que manifesten notables particularitats en les formes de sociabilitat i comprensió de la realitat.¹⁸

Finalment, una altra variable que observarem en aquest treball és el mite del foraster, que en el marc de la guerra civil espanyola ha estat un personatge clau que apareix en multitud de testimonis, memòries i literatura. L'ús d'aquest agent suposadament extern pot tenir una funció "terapèutica" davant d'una situació traumàtica com és una guerra civil. No obstant, el concepte no té el mateix significat en tots els casos i ha de ser matisat ja que hi ha diversos tipus de forasters. En primer lloc, trobem aquells naturals del poble que quan va esclatar la guerra es trobaven fora d'aquest; en segon lloc, aquells que tot i no haver nascut ni crescut al poble formaven part d'un horitzó immediat a aquest, des de

¹⁴ Kalyvas 2001, 5 i 13-14

¹⁵ *Ibid.* 23-24

¹⁶ Bergholz 2016, 56

¹⁷ Kalyvas 2001, 5; Bergholz 2016, 50

¹⁸ Balcells 2010, 90-91

comerciants que anaven a la població a fer negocis a joves que hi socialitzaven; i finalment, aquells que poden haver viscut al poble durant un període més o menys llarg. Per altra banda, segons la historiografia la presència del foraster no implica una actuació imposada als actors locals, sinó que existeix una connivència amb aquests ja sigui protagonitzant la violència, sent-ne instigadors o beneficiaris.¹⁹

¹⁹ Castillo 2014, 23

3. Violència intracomunitària a la guerra civil espanyola

El clar desencadenant de la violència a la rereguarda en el marc de la guerra civil espanyola va ser l'aixecament militar, que va dur a l'obertura d'un context radical d'enfrontament armat i redefinició de la vida comunitària. La violència no va ser un detonant de la guerra civil, sinó la conseqüència més immediata. L'Espanya anterior a la guerra civil, així com Catalunya i les comunitats rurals, no eren una bassa d'oli i comptaven amb una marcada conflictivitat multisectorial lligada no només a l'àmbit polític-ideològic, sinó també a aspectes socials, laborals i simbòlics que van marcar la violència de les rereguardes.²⁰ La guerra civil espanyola va ser un conflicte armat on van lliurar-se diverses batalles paral·leles: la religiosa-laïcisme, les nacionalistes, la dictadura-democràcia, la revolució-contrarevolució, el feixisme-antifeixisme, i en un context de guerra europea latent.²¹ No obstant, no va ser l'inevitable resultat d'una polarització social, tot i que l'inici del conflicte va obrir la porta a la resolució violenta de les disputes del moment gràcies al trencament de les normes de convivència i del consens social.²²

El principal subjecte que patirà la violència serà el civil, fet que es deu a la ruptura del monopoli de la violència per part de l'estat, amb les autoritats legítimes i els colpistes disputant-se la sobirania en el marc de profunds processos de redefinició de la vida en comunitat. Per tant, la distinció entre civils i combatents va esdevenir completament permeable i van trencar-se les normes socials que fins al moment havien regulat les relacions entre els ciutadans.²³ De fet, la violència va emergir abans de que fos possible parlar de guerra convencional, quan les rereguardes encara no estaven consolidades i encara estaven en formació. La guerra civil espanyola es va convertir en una guerra total amb la concentració d'efectius a nivells mai vistos abans a la història d'Espanya, la mobilització de la totalitat dels recursos de la societat per a la contesa, la visió del civil com a enemic potencial, la cerca de la derrota incondicional de l'adversari, els atacs a la rereguarda que tenien per objectiu delmar la moral enemiga, i la lluita en condicions infrahumanes.²⁴ Així doncs, la guerra total va ser una catalitzadora de la violència que va dur a un augment exponencial de la dimensió mortífera del propi conflicte, causat per la brutalització intensiva de les relacions polítiques i socials.²⁵

²⁰ Ledesma 2009, 89

²¹ Juliá et al. 1999, 10

²² Ledesma 2001, 262

²³ Traverso 2009, 66

²⁴ Rodrigo i Alegre 2019, 192 i 200-205

²⁵ Ledesma 2009, 91

La violència de la rereguarda va acabar amb la vida d'un 3‰ de la població total a la zona republicana, i va estar centrada en els cinc primers mesos, durant els quals van ser assassinades 4 de cada 5 víctimes.²⁶ Durant tot el període, hi va haver la suma de 8.360 víctimes polítiques a Catalunya, és a dir un 2,9‰ de la població catalana del moment.²⁷ Si bé la violència a la zona republicana no responia a plans previs, estratègies calculades o directrius rígides a gran escala, com ja hem vist al marc teòric, això no implica que sorgissin del no res ni que fossin producte de la mera espontaneïtat, sinó que es nodrien de fractures socials, identitats excloents i noves pautes polítiques, que van ser sobredimensionades per la guerra civil.²⁸ La majoria de les morts es van concentrar a l'estiu de 1936, en el cas català estem parlant de que un 61% de la violència total va passar entre el 19 de juliol i el 30 de setembre, un 22% més des d'octubre fins a finals d'any, i un 8% en els següents cinc mesos. Per tant, podem observar que la violència va estar clarament concentrada en els inicis de la guerra, moment en el qual l'autoritat institucional estava més debilitada.²⁹

Territorialment, a 150 municipis catalans la violència va superar el 5‰ d'assassinats, i en cinc municipis aquesta va superar el 20‰, sent Solivella el segon amb 26,4‰, només superat per Sant Vicenç de Montalt amb un 45‰. D'aquests cinc, tan sols Cervera, amb una ràtio del 20,6‰ tenia una població més nombrosa, amb 4.500 habitants. A més a més, en tres d'aquestes poblacions la violència va derivar d'una part de la població preparada per participar en el cop, Solivella, Villalba dels Arcs (26‰) i l'Espluga Calba (22,9‰), si bé només en la primera ho van acabar intentant. A Catalunya, les comarques centrals, occidentals i meridionals van estar per sobre de la mitjana general, així doncs, veiem que allà on va haver-hi més violència, va ser en les zones rurals.³⁰ Una de les explicacions darrere aquest fet és la divisió entre propietaris i pagesos, a la ruralia catalana, més de la meitat dels assassinats van ser camperols.³¹

Per altra banda, hem de tenir en compte que les dinàmiques de la violència també difereixen en les àrees urbanes o rurals. En les segones les connexions familiars poden tenir una eficàcia major com a xarxa protectora d'aquells perseguits. Aquest fet s'explica perquè en les zones rurals, els subjectes tenen més poder a l'hora d'intervenir en la

²⁶ *Ibid.* 99 i 113

²⁷ Martín Ramos 2018, 52

²⁸ Ledesma 2009, 114

²⁹ Martín Ramos 2018, 53; Martín Ramos 2012, 106-107

³⁰ Martín Ramos 2012, 106-107; Villarroja i Solé 1989, 393-94, 411-13 i 415-17

³¹ Balcells 2010, 90-91

violència, ja sigui a favor o en contra, tot i que com va demostrar Laia Balcells, això no vol dir que facin ús d'aquest poder.³² De fet, un element clau que va permetre la violència, i que també explica perquè va passar majoritàriament en zones rurals, és la desaparició de les forces d'ordre públic a les poblacions i ciutats petites, concentrant-se en les capitals de província.³³ En el cas català, en un primer moment Lluís Companys va disposar la concentració de tots els destacaments de la Guàrdia Civil a Barcelona, però van acabar aquarterant-se a les capitals de províncies, erradicant així l'única força amb capacitat real per actuar com a factor dissuasiu o aturar la violència, si bé és cert que no podem saber quin èxit haguessin tingut.³⁴

La violència va créixer a un ritme accelerat durant els últims dies de juliol, afectant diferents col·lectius, com el religiós, i en menor mesura els propietaris, militars, polítics o personatges de la dreta, però també militants d'organitzacions sindicals rivals.³⁵ El caràcter anticlerical de la violència tenia a veure amb la visió de l'església dins les cultures polítiques revolucionàries, on apareixia com un dels pilars de l'*status quo* que volia enderrocar-se. A més a més, els eclesiàstics eren fàcilment identificables. A Espanya es van assassinar 4.184 sacerdots i seminaristes, i 2.365 religiosos i 283 religioses.³⁶ En el cas de la població catalana amb més assassinats, Sant Vicenç de Montalt, totes les víctimes, 40 assassinats, van ser religiosos gabrielistes que el 7 de novembre de 1936. En els fets en qüestió s'han de lligar a la situació prèvia de crisi causada pel bombardeig de Roses, les declaracions d'Eroles instant a la intensificació de la persecució dels desafectes i el rumor sobre un imminent desembarcament colpista, que va dur al grup del faista Pedro Alcocer de Terrassa a actuar.³⁷ En el cas de la Conca de Barberà, el 51% de les víctimes eren pagesos i agricultors, el segon grup amb més víctimes va ser el religiós amb un 21%, i finalment els propietaris i industrials amb un 5%, el 23% restant fou repartit entre diversos sectors professionals com serien els jornalers (4%), forners (4%), estudiants (3%) o comerciants (3%), entre altres.

Per altra banda, d'acord amb l'estudi realitzat per Balcells sobre la guerra civil espanyola i la violència, el que determina la diferència entre els nivells de violència que podem trobar en un poble respecte al del costat, són les característiques locals, especialment les

³² Balcells 2010, 334 i 436-37

³³ Del Rey 2019, 41

³⁴ Martín Ramos 2018, 6-7

³⁵ Martín Ramos 2012, 110

³⁶ Julià i Casanova 2008, 405.

³⁷ Martín Ramos 2012, 209-10

polítics.³⁸ Aquest fet també va ser observat per José Luis Ledesma, ja que si bé els milicians catalans van arribar a tots els pobles i ciutats del llevant saragossà, hi ha diferències significatives en l'abast de la violència i l'elecció de les víctimes. Ledesma també va observar que aquelles poblacions amb un índex de violència més elevat comptaven amb un pes electoral important de la dreta, amb episodis conflictius locals, i amb espais de sociabilitat diferenciats.³⁹ Per altra banda, en l'anàlisi de la violència a la rereguarda catalana Martín Ramos va observar que es produïa una correlació positiva entre la virulència de la violència i el predomini de cenetistes i poumistes sobre aquells on trobem republicans i socialistes unificats.⁴⁰

³⁸ Balcells 2010, 2

³⁹ Ledesma 2001, 265-66 i 269-70

⁴⁰ Martín Ramos 2012, 109

4. Context social, econòmic i polític de Solivella

En primer lloc, hem de tenir en compte que Solivella és una població rural, que com la majoria de les societats rurals d'aquell moment, era una comunitat endogàmica i tancada en sí mateixa.⁴¹ En el padró observem que dels 1516 habitants tan sols el 3,49% provenia d'altres poblacions, i el 35% d'aquestes eren de la mateixa comarca. La població estava formada per 746 homes i 770 dones, repartits en 353 famílies. Gairebé totes les dones es dedicaven a *sus labores*, fet que no implica que a part de fer les feines a casa, no anessin al tros a ajudar a les seves famílies. De les que tenien una altra professió, que representen l'1,16% del total, trobem una modista, una comadrona, una serventa, una dedicada al comerç, dues mestres, una nena que anava a l'escola, i dues que estudiaven (una d'elles era la filla del farmacèutic i l'altra d'una de les mestres).⁴² Per altra banda, el 93,83% dels homes eren agricultors ja que al padró de Solivella de 1936 i al cens electoral de 1934 ens trobem amb l'anomalia que tant propietaris com jornalers van declarar que tenien aquesta mateixa professió, però si mirem al padró de 1930, observem que 145 s'autodeclaraven propietaris, és a dir un 20,7%.⁴³ Del 6,16% restant dels homes, un 23,91% eren alumnes de l'escola, un altre 15,21% eren joves estudiant, un 41,3% treballava al sector secundari i el 19,56% es dedicava al sector serveis.⁴⁴

L'anàlisi de l'estructura de la terra en una comunitat agrària ens permet observar l'estratificació social, les classes i els sectors socials que la componen, ja que la propietat de la terra serà el màxim exponent del poder econòmic i social, el qual serà reforçat a través de la política matrimonial que consolidarà el bloc de propietaris i comerciants. Així doncs, tot i que a la Conca de Barberà trobem una gran parcel·lació de la terra degut als processos desamortitzadors, i per tant una estructura minifundista, existeix l'acumulació de petites propietats en poques mans.⁴⁵ Per tal de comprendre les diferències en termes de propietat i/o econòmiques en el cas de Solivella, malgrat no conservar-se cap cadastre anterior a 1940, podem fer-nos una idea de les divisions existents a través de l'Amillament de 1862. De fet, en aquest últim també obtenim una imatge del valor de les terres, ja que es feia segons la seva classe (rec o secà) i qualitat⁴⁶. Així doncs, sabem

⁴¹ Tormo 2022, 22

⁴² Padró municipal d'habitants de Solivella 1936 (ACCB310-45-N-4845).

⁴³ AGDT Cens electoral 1934 Solivella; Padró municipal d'habitants de Solivella 1930 (ACCB310-45-N-4843).

⁴⁴ Padró municipal d'habitants de Solivella 1936 (ACCB310-45-N-4845).

⁴⁵ Mayayo 1994, 39 i 79

⁴⁶ Pérez Picazo 1998, 290

que hi havia 287 contribuents, i a la persona que va haver de pagar més, i que per tant comptava amb més propietats, li corresponien un 5,6% de tots els rals declarats. Si féssim una corba de Lorenz obtindríem un índex de Gini de 0,57.⁴⁷ No obstant això hem de tenir en compte que la població total de Solivella eren 1361 persones el 1862, i que si comptéssim que tots els caps de família eren propietaris aleshores sí que obtindríem aquest índex de Gini. Per tant, ens trobem amb que dins d'una mateixa família hi havia més d'un propietari, i així que hi havia famílies que no tenien cap mena de propietat, de manera que aquest índex de Gini i per tant la desigualtat seria encara més gran.⁴⁸

Una evidència de les conseqüències d'aquesta divisió en termes de propietat la podem trobar en els centres on es relacionaven els diferents grups de la comunitat solivellenca, Cafè del Pedrol i del Mateu per als propietaris i veïns d'ideologia conservadora, i la Societat per als pagesos d'ideologia esquerrana. Una altra prova dins del marc agrari és, per una banda, l'aparició el 1901 de la "Sociedad de Trabajadores Agrícolas" amb la constitució del seu celler cooperatiu el 1906, mentre que els propietaris s'aplegaven al Sindicat Agrícola, contraris a satisfer les demandes de revisió dels contractes de conreu, fet que va dur als primers a aproximar-se cap al sindicalisme cenetista.⁴⁹ A més a més, a la política de Solivella també trobem l'element tradicionalista. El solivellenc Carles Creus va assistir a la reunió que es va celebrar a Reus el 25 de novembre de 1930 amb l'objectiu de potenciar les juntes locals per teixir una extensa xarxa carlina.⁵⁰ Així doncs, el 1932 va constituir-se el Círculo Tradicionalista de Solivella.⁵¹ De fet, en aquest mateix any també es va crear a Solivella l'Institut de Cultura Parroquial, el qual més endavant veurem la seva rellevància política.⁵²

Per altra banda, també hem de tenir en compte que la cosmologia del món rural és diferent de la que trobem a les ciutats, ja que la producció agrària marca la vida de les seves comunitats, des de la concepció del temps a la percepció del canvi.⁵³ La pagesia va participar de la seva pròpia formació, amb la seva pròpia agència i donant resposta a aquells esdeveniments que la van marcar. En definitiva l'*ethos* rural és diferent de l'urbà perquè les experiències viscudes també ho són, i en aquest sentit és important trencar amb

⁴⁷ Consultar Annex 1 per veure la Corba de Lorenz

⁴⁸ Llibre d'Amillament de Solivella de 1862 (ACCB310-45-N-2676).

⁴⁹ Mayayo 1985, 35

⁵⁰ Vallverdú 2008, 35

⁵¹ Serra 2019, 191

⁵² Expedient de l'associació de Solivella Instituto de Cultura Parroquial (AHT330-50-T2-809), 3.

⁵³ Mayayo 1994, 78 i 91

l'estigma de que els pagesos són reaccionaris per naturalesa. Un esdeveniment que marcarà la comunitat rural amb força serà la crisi agrària finisecular, i en aquest fragment de Ramon Mas Colomer podem observar aquestes darreres idees:

Els que som fills del camp català, no vivim del “folklore” de les sardanes al peu de l'església. (...) Encara que respectem les velles costums dels nostres passats, (...) l'experiència del temps, les noves exigències de la vida, la crisi, la depreciació dels nostres fruits i les lluites socials dels obrers de la ciutat han fet desvetllar (...) [el] nostre pensament i [l]a nostra consciència.⁵⁴

Durant els segles XVIII i XIX la Conca de Barberà s'havia transformat en una comarca vitivinícola marginant els altres cultius. Això va provocar que el 1893 quan va arribar la fil·loxera es va escampar ràpidament. Com a resposta, van crear-se associacions pageses estretament vinculades arreu dels pobles de la comarca. En primer lloc, el seu objectiu era defensar-se dels impostos dels consums i de la pèrdua de l'estatut jurídic del rabasser en un moment de penúries, i en segon lloc millorar la producció, elaboració i comercialització del vi.⁵⁵

Amb l'adveniment de la república, alguns dels conflictes socials i econòmics existents, sovint resultat de la desigualtat en l'estructura de la terra i de la crisi agrària, van passar per la via legal. Per tant, un altre element amb el qual podem copsar la relació que hi havia entre els solivellencs són els judicis de faltes, judicis verbals i judicis de desnonaments. Si bé no totes les persones que van ser denunciants o denunciades a la Causa General van estar involucrades en els procediments del Jutjat de Pau de Solivella, sí que veiem que bona part d'aquests van implicar persones involucrades en el macroprocés franquista de postguerra, un 30,43% en el cas dels judicis de faltes oberts entre 1930 i 1938, un 30,33% en el cas dels judicis per desnonament del període 1930-1936, i un 57,14% en el cas dels judicis verbals ocorreguts entre 1930 i 1936. Si bé el percentatge és major en aquest últim cas, hem de tenir en compte que la meitat dels que involucren persones que apareixen a la Causa General són motivats per una llevadora que el 1936 va denunciar que no havia estat pagada pels seus serveis.⁵⁶

⁵⁴ Puig Vallverdú 2020, 235-240

⁵⁵ Mayayo 1994, 78 i 139-142

⁵⁶ Jutjat de Pau de Solivella Judicis de Faltes, Desnonaments i Verbals 1930-1939 (ACCB310-206-N)

Un succés que ens ajuda a fer-nos una idea de quin era l'ambient a Solivella durant la república és el judici per desnonament que va produir-se el 1933 amb Tomàs Tarragó Espanyol com a denunciant, i Andreu Pinent March com a denunciat. Aquest va iniciar-se el 28 de desembre de 1932 quan el primer va presentar una denúncia contra el segon al·legant que el desembre de 1929 li havia arrendat una finca de vinya i sembrat, però que l'Andreu Pinent no havia satisfet el preu de l'arrendament del present any, 1000 pessetes. Aquest últim va declarar que ell va anar a pagar-li 750 pessetes, doncs exposava que havien arribat a un acord d'una reducció del 25% sobre el preu a canvi de no dur a terme una revisió del contracte.

En aquest cas, la sentència va decantar-se a favor de l'Andreu Pinent March. No obstant això, Tomàs Tarragó la va recórrer, i la segona sentència va revocar la primera i va ordenar el desnonament de l'arrendatari. Aleshores, el 9 de maig de 1933 s'havia de fer efectiva però no va poder ser, ja que el jutjat va tenir notícies de que en aquest poble podria haver alteracions de l'ordre públic, “con sus fatales y graves consecuencias que reporta la misma por estar los ánimos excitados entre las dos fracciones o partidos que existen en este pueblo con motivo de haberse de practicar un lanzamiento de una finca rústica a D. Andrés Pinent”. Aleshores, es va suspendre el desnonament esperant a que es calmessin els ànims del veïnat, i el jutge del moment va apuntar que en cas de no ser així demanarien a les forces armades que intervinguessin. Tot i això, el 19 de novembre de 1934 Tomàs Tarragó va manifestar que havia arribat a un acord amb l'Andreu Pinent i que no seria necessari el seu desnonament.⁵⁷

Així doncs, observem com el poble estava “dividit” i fins a quin punt era palpable per les autoritats locals que cada grup estava disposat a defensar a aquells que identificava com seus. No obstant això, el 1933, en un context de pau, aquest conflicte no va desembocar en violència ni va derivar en l'actuació de les forces armades, sinó que va ser resolt a través de la negociació entre les dues parts.

Aquesta divisió econòmica també tenia conseqüències en la política, si bé el primer alcalde republicà, Jaume Sans Manyé, era membre d'Esquerra Republicana de Catalunya. De fet, pressions exercides per la CNT van fer que el 12 de juny de 1932 suspengués un míting de la Lliga, mentre els cenetistes els foragitaven al crit de “Visca el comunisme

⁵⁷ Judicis de desnonaments del Jutjat de Pau de Solivella 1936 (ACCB310-206-N-1012), Tomàs Tarragó Espanyol contra Andreu Pinent March.

llibertari”. A les eleccions municipals de gener de 1934 ja podem observar la profunda divisió social, perquè tot i guanyar les esquerres ho van fer per un marge de 16 vots. Val a dir que els fets d’octubre de 1934 es van deixar notar amb molta força a Solivella. Durant el dia 6 va haver patrulles de gent armada d’esquerres pel poble,⁵⁸ que en la subsegüent repressió per part de l’Estat van resultar amb quatre detinguts al vaixell presó “Manuel Arnús” de Tarragona: el caporal i subcaporal del “sometent feixista esquerrà”, l’exjutge municipal, i un veí “comunista llibertari”⁵⁹, els quals van ser alliberats el 15 de desembre de 1934.⁶⁰

Els propietaris van aprofitar la seva posició de força derivada del fracàs de la revolució d’octubre per desnonar i saquejar els pagesos. Aquí ja no parlem de conflictes puntuals entre un jornalier i un propietari concrets, sinó que es tractava d’una repressió desfermada.⁶¹ A més a més, la repressió va anar acompanyada pel nomenament d’una nova comissió gestora al càrrec de l’ajuntament. A la sessió del 12 d’octubre de 1934, l’Alfons Iglesias Creus, delegat en aquesta població del comandant militar de Tarragona, va declarar destituït l’anterior equip de govern i es va posar al capdavant de la nova gestora.⁶²

Aquest darrer fet va ressorgir amb les eleccions de febrer de 1936, en les quals va guanyar per deu vots la candidatura de la Lliga. Això no obstant, l’endemà els membres de l’ajuntament d’esquerres que havien estat destituïts l’octubre de 1934 es van presentar al consistori a dos quarts de set de la tarda, manifestant que amb el suport de la llei vigent i fent ús del dret que els concedeix la llei “demanen i volen prendre en aquest acte possessió dels càrrecs (...) que respectivament desenvolupaven i tenien per elecció popular”. Així doncs, “en vista de la insistència dels compareguts” l’alcalde reinstaurà la corporació dissolta pels fets d’octubre de 1934.⁶³ A partir d’aquí, els propietaris van començar a establir contactes amb els conspiradors que ja treballaven per enderrocar la república, maniobres que analitzarem en detall en el pròxim apartat.⁶⁴

Tot i això, hem de tenir en compte que aquests canvis de gestora no van ser una excepció. Després dels fets d’octubre es va produir una suspensió massiva d’ajuntaments; en total,

⁵⁸ ATMTT Sumari 000265, foli 436 i 493

⁵⁹ “Presos a Solivella” 24/11/1934, 5.

⁶⁰ “Alliberaments” 15/12/1934, 6

⁶¹ Mayo 1985, 36

⁶² Llibre d’actes de l’Ajuntament de Solivella 1934 (ACCB310-45-N-1434)

⁶³ Llibre d’actes de l’Ajuntament de Solivella 1936 (ACCB310-45-N-1435), 28.

⁶⁴ Mayo 1985, 36

dos terços de la població del Principat tenien una comissió gestora com a autoritat municipal, fet que va desballestar absolutament la vida municipal catalana.⁶⁵ A la Conca de Barberà després dels fets d'octubre la totalitat dels ajuntaments governats per l'esquerra van ser destituïts i substituïts per homes vinculats a la Lliga. Així mateix, amb la victòria del 16 de febrer del 36, els regidors escollits el 14 de gener de 1934 tornaven a ocupar el seu lloc a la capital de comarca, de la mateixa manera que ho havien fet a Solivella.⁶⁶

Al Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Montblanc també trobem altres procediments que ens ajuden a fer-nos una idea del context immediatament previ. Per exemple, el 29 de maig de 1936 Andreu Pinent March va realitzar una denúncia per amenaces i coaccions, sol·licitant la reposició de la finca d'on havia estat expulsat com a conseqüència del judici del qual hem parlat anteriorment. Així doncs, en un primer moment, Pinent va denunciar que va anar al tros que ell cultivava, i va trobar-se ensulfatant i esporgant al Batista Masalies Cardona i els seus fills, Josep i Quima Masalies Palau. Aquests van ser els que van portar el tros després del desnonament de Pinent, i li van dir que “es retirés de la finca, i que si no es retirava estaven disposats a jugar-se la vida per fer-lo marxar de la mateixa”. El denunciant va declarar en el judici que a l'acord signat el 18 de novembre de 1934 es va comprometre a abandonar la finca sense cap compensació, i demanava recuperar-la d'acord amb els decrets de la Generalitat de Catalunya del 14 de març i 25 d'abril de 1936. El jutge va sentenciar la immediata reposició de la finca a Pinent l'11 de maig de 1936, tot i això el Tomàs Tarragó va recórrer la sentència sense resultats.⁶⁷

A més a més, entre els procediments del Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Montblanc trobem dues causes criminals de Solivella, la primera de les quals sobre amenaces i coaccions el 4 de juliol de 1936, i la segona sobre lesions i tinència il·lícita d'armes el 7 de juliol. Tot i això, no sabem a qui s'investigava, ja que els dossiers estan buits i només en queda el full que feia de tapa, un cas probable d'expurgació documental, encara que podem suposar que aquestes causes són una mostra de la preparació que s'estava duent a terme entre certs sectors de la població afins al cop.⁶⁸

⁶⁵ López Esteve 2013, 367-68

⁶⁶ Mayayo 1994, 388 i 400

⁶⁷ Jutjat d'instrucció i primera instància de Montblanc 1932-39 (ACCB310-79-N-931)

⁶⁸ *Ibid.*

5. Preparació del cop d'estat: les dretes s'armen i es formen

Abans d'analitzar com va ser exactament la preparació prèvia al cop d'estat i quins van ser els seus protagonistes, hem de tenir en compte que el que movia les accions de les dretes era la por a la pèrdua de la seva hegemonia, del seu predomini econòmic i polític. I de fet, ja tenien evidències que els mostraven que aquesta por no era irracional, com els esdeveniments succeïts el febrer de 1936, quan van perdre l'ajuntament, tot i la victòria a les eleccions, si bé aquestes no havien estat locals i el motiu pel qual ells eren a l'ajuntament no havia estat la victòria en una contesa electoral, com ja hem vist. També observaven com ni tan sols la llei semblava donar-los suport com hem vist amb el judici entre l'Andreu Pinent i el Tomàs Tarragó. Així doncs, aquesta amenaça per la seva posició semblava materialitzar-se cada vegada més, i dins la seva visió cosmològica apareixia com a una obligació passar a l'acció.

Per tal d'entendre com es produeix aquesta preparació a la província de Tarragona és clau observar la figura de Josep Maria Sentís Simeón (1896-1989). El capità Sentís havia entrat a l'Acadèmia d'Infanteria de Toledo el 1917, i el 26 de juliol de 1920 va ser destinat al regiment d'Almansa nº 18 de Tarragona. El 19 d'agost de 1921 va embarcar amb el seu batalló cap a Melilla on va participar en diverses marxes d'exploració. De fet, el 2 de setembre, la seva companyia va ajudar a defensar la posició d'Ait-Aixa que estava sent atacada, i Sentís va ser felicitat per la “brillant defensa”. Va continuar participant en accions militars fins que a finals d'any va tornar a Tarragona degut al seu estat de salut.⁶⁹ En una entrevista que li van fer el 1986, Sentís va dir que havia anat al Protectorat “perquè en aquell moment ho considerava necessari” i que ho va fer per estima a la pàtria, afegint que la seva família “era molt patriòtica, religiosa i partidària de tot això”.⁷⁰

Així doncs, en la seva primera estada al continent africà ja va participar activament en diversos combats, fet que va marcar el seu *ethos*. No obstant, la seva experiència colonial no acabaria aquí, sinó que va tenir diverses anades i vingudes. Des d'inicis de 1922 fins al setembre de 1923 va estar destinat a Nadar (Larache), del novembre de 1924 fins al maig de 1925 a Ceuta, i el 6 de setembre de 1925 es va presentar voluntari per a comandar la secció de metralladores del regiment de Larache, però va haver d'incorporar-se a l'Escola Central de Gimnàstica de Toledo per finalitzar el curs. La seva última destinació al Protectorat va ser el 28 d'abril de 1928, quan va tornar a Melilla fins al 30 de setembre

⁶⁹ Fulla de serveis de Josep Maria Sentís i Simeón (AGMS_CG_196S_EXP_14)

⁷⁰ Corts i Toda 1986, 21

de 1929. En la seva experiència africanista va estar sota les ordres de militars que posteriorment serien destacats en el cop, com Miguel Cabanellas, Luis Orgaz o Josep Mascardó, i d'aquesta època daten les afinitats sobre les quals es gestaria la conspiració.

Per altra banda, Josep Maria Sentís va estar en constant formació. Entre les seves estades al nord del Marroc i a Tarragona, el 10 d'octubre de 1920 va participar a les escoles pràctiques a Alforja i Arbolí, traslladant-se a Toledo el 1924 per incorporar-se a l'Escola Central de Gimnàstica. També va realitzar un curs d'explosius, llançaflames i morters el 12 de setembre del mateix any a Madrid. I finalment, l'octubre de 1930 va participar en una escola pràctica realitzada a l'Ametlla de Mar. Així doncs, estava al corrent dels últims avenços militars i en constant contacte amb multitud de militars i idees diverses.

A més a més, el 29 de desembre de 1931 Josep Maria Sentís va ocupar la posició d'auxiliar de sometents de la 4ª Divisió Orgànica a Tarragona, fet que li va permetre aconseguir una gran projecció a la província, ja que coordinava els partits de Tarragona, Valls, Montblanc i el Vendrell. A la fulla de serveis de Sentís podem veure que va realitzar aquesta tasca amb molta eficiència, perquè després de l'atrancament de la sucursal del banc de Reus a Móra la Nova el governador civil va felicitar-lo per la realització de “las operaciones de enlace de los Somatenes de los pueblos” que van fer possible la detenció dels autors.⁷¹

En referència al Sometent és important tenir en compte una carta que l'alcalde de Solivella, Jaume Sans Manyé, va enviar a Francesc Macià, que malgrat la impossibilitat de localitzar-la, en la resposta del president de la Generalitat del 20 d'agost de 1932 podem interpretar que l'alcalde havia parlat de les seves sospites respecte a aquest cos.⁷² I podríem suposar que aquestes preocupacions van ser provocades per les activitats conspiratives en contra de les institucions republicanes, ja que a la capital de comarca es va presentar una moció el 17 d'agost de 1932 que demanava a Macià la dissolució del Somatent perquè “havia mostrat simpaties per l'aixecament dirigit pel general Sanjurjo”.⁷³

Josep Maria Sentís també va destacar en la repressió dels fets d'octubre de 1934 amb serveis extraordinaris de patrulla i vigilància. I el dia 7, el comandant militar de la plaça de Tarragona, va ordenar-li que organitzés l'Agrupació “Acción Ciudadana” de la

⁷¹ Fulla de serveis de Josep Maria Sentís i Simeón (AGMS_CG_196S_EXP_14)

⁷² Correspondència 1931-1939 de l'Ajuntament de Solivella (ACCB310-45-N-1683)

⁷³ Mayayo 1994, 382

província, una patrulla armada formada per voluntaris i nascuda amb l'objectiu d'auxiliar en el manteniment de l'ordre públic. No per casualitat, la Jefatura de Acción Ciudadana va aparèixer com a substitució de la suprimida Comissaria dels Sometents Armats de Catalunya.⁷⁴ Com a delegat d'aquesta agrupació, Sentís aconseguirà infiltrar-se entre la població, ja que aquesta agrupació no es limitarà a la capital provincial sinó que tindrà presència a altres poblacions. El cas de Constantí ens permet veure com els seus membres participaran posteriorment en l'aixecament i disposaran de les armes no retornades un cop dissolta Acción Ciudadana, sent una peça clau en la trama civil del cop.⁷⁵

A més a més, Josep Maria Sentís, era un actiu militar tradicionalista, i tal com explica Mayayo, va participar en la preparació del cop a Solivella a través de la facilitació d'armes de l'Exèrcit a l'advocat Albert Talavera i Sabater amb despatx a Tarragona. Allà on treballava l'estudiant Josep Palau Solé, dirigent de les joventuts del Requetè de Solivella, el qual des del gener de 1936 va estar enduent-se armes a la seva població natal.⁷⁶ Tot i això, en les declaracions a la Causa General no apareix mencionat el rol de Sentís, però sí que és mencionat per Arraràs el qual parla de la seva contribució en la cadena que va dur armes a la població solivellena.⁷⁷ A més a més, a l'entrevista del 1986 va declarar que “per la meua condició d'home d'extrema dreta, com he estat sempre, era completament al costat de les dretes i sempre he estat al Moviment, mai no ho he dubtat”,⁷⁸ i després del fracàs de l'aixecament, va restar amagat a la casa del seu cunyat, fugint cap a Gènova a la primera oportunitat per passar-se al bàndol sollevant.⁷⁹

Una altra figura que va ser clau per al cop, va ser el ja mencionat advocat Talavera, el qual no era una figura aliena a la comunitat de la Conca de Barberà, ja que aquest s'havia establert a Tarragona després de constants decepcions personals en aquesta comarca. Nascut a Sarra, Albert Talavera Sabater (1888-1970) es va llicenciar a la Facultat de Filosofia i Lletres acabant el 1914, moment en el qual va tornar a la seva població natal i es va començar a moure entre els propietaris locals. A aquests els va proposar la formació d'una associació agrícola per contrarestar el pes del sindicat local dels pagesos, d'arrel republicana, fet que va aconseguir amb la creació del Sindicat de Vinyaters de Sarra. Per altra banda, també va propagar aquestes idees a la resta de la comarca a través de la

⁷⁴ López Esteve 2013, 365

⁷⁵ Estivill 2025, 217-223

⁷⁶ Mayayo 1994, 423-24

⁷⁷ Arraràs 1940, 298

⁷⁸ Corts i Toda 1986, 21

⁷⁹ Fulla de serveis de Josep Maria Sentís i Simeón (AGMS_CG_196S_EXP_14)

Federació Agrícola de la Conca de Barberà (FACB), de caràcter conservador i constituïda el 1916. No obstant això, aquesta victòria de Talavera en l'àmbit cooperativista va ser relativa, ja que mentre feia de gerent de la FACB va aprovar la construcció de la seva fassina a través dels fons de l'organització, ja que els préstecs demanats havien resultat insuficients en un 25% del cost total. Aquest fet va dur a la població a pensar que aquest error de càlcul havia estat fruit de la corrupció del gerent, i el Sindicat de Vinyaters de Sarraí, creat per Talavera, va donar-se de baixa de la FACB.⁸⁰

Per altra banda, als seus fracassos a l'àmbit del cooperativisme s'han de sumar els electorals. A les municipals de 1922 va presentar-se a Montblanc amb la candidatura de la Joventut Nacionalista, entrant a la corporació fins a la destitució d'aquesta pel dictador Primo de Rivera. L'ambició política de Talavera l'havia acostat a la Lliga Regionalista, així que el 1930 va ser restituit a l'Ajuntament de Montblanc i el 4 de febrer de 1931 va ser votat com a alcalde per la resta de regidors.⁸¹ Però amb la república vindrien els primers fracassos polítics. A les primeres eleccions democràtiques, Talavera va presentar-se amb la candidatura autonomista republicana que va ser la segona menys votada, obtenint l'advocat el 15,35%, mentre el candidat més votat obtenia el 75% dels vots. Talavera va denunciar la difamació que havia patit en aquestes eleccions ja que des del Centre Republicà Catalanista es van distribuir uns fulls sobre la dubtosa honestedat d'Albert Talavera.⁸² Aquest va tornar a presentar-se a les eleccions al Parlament de Catalunya, on tampoc aconseguiria sortir elegit diputat.

Finalment, com a advocat va iniciar una lluita ferma contra els pagesos que s'emparaven en les noves lleis promulgades per la Generalitat, i defensant els interessos dels propietaris.⁸³ Va proposar-los la constitució de la Mutua de Propietaris del Partit Judicial per a oposar-se a les demandes dels parcerers.⁸⁴ No en va, el 1935 Talavera va traslladar-se a Tarragona per ocupar la direcció de la comissió provincial política de la Lliga Catalana, partit que tant havia lluitat contra la llei de conreus. I el 8 de gener de 1936 va ser nomenat pel governador civil Comissari de la Generalitat a Tarragona, fet que segons

⁸⁰ Mayayo 1994, 193-94

⁸¹ Vallès i Martí 2013, 5-12

⁸² Mayayo 1994, 305

⁸³ Vallès i Martí 2013, 15-16 i 74-76

⁸⁴ Mayayo 1994, 362

Mayayo facilitaria la tasca de l'enviament d'armes a Solivella.⁸⁵ Tot i això, en les declaracions a la Causa General no apareix la seva involucració.

Per altra banda, l'Andreu Mayayo també afirma que després de la negativa del consistori d'esquerres a abandonar l'ajuntament després de les eleccions de febrer de 1936, la preparació del cop va intensificar-se amb l'entrada d'un famós contrabandista solivellenc que va portar caixes plenes d'armes i municions, tot i que aquesta figura no apareix a la Causa General.⁸⁶ El que sí que consta és que després de les eleccions, els afiliats van començar a reunir-se clandestinament, de nit i al camp, per tal d'arribar a acords per contrarestar els elements del Front Popular.⁸⁷

El moviment d'armes descrit anteriorment va ser possible gràcies a la probable connivència de les forces d'ordre presents a la comarca, i en concret al *puesto* de la Guàrdia Civil de l'Espluga de Francolí, de la qual depenia Solivella. El 1936 a l'Espluga de Francolí trobem que de cinc guàrdies civils n'hi va haver un que va participar activament a l'alçament traslladant-se a Tarragona el 18 de juliol per adherir-se a la rebel·lió militar, el guàrdia segon Juan Navarro Piñol.⁸⁸ Respecte al caporal del *puesto* local, Francisco Badal Pradas, segons l'informe redactat per Eduardo Marcilla García, va ser detingut pel Comitè Antifeixista de Tarragona, i per tant podem suposar que estava implicat en el cop; de fet, va acabar sent assassinat a Tarragona per l'esmentat comitè el 24 de juliol de 1936. Un altre dels guàrdies civils, Teófilo Cabrerizo Cameno, tot i anar el dia 20 de juliol a Tarragona seguint les ordres de Macià, i continuar sota les ordres de les autoritats republicanes durant la guerra civil, un cop acabat el conflicte es va determinar que no havia estat responsable d'actes delictius i la seva carrera com a guàrdia civil va continuar fins que va jubilar-se.⁸⁹ El mateix va decidir-se pel que fa al guàrdia segon José Gutiérrez Blázquez, si bé aquest no va continuar al cos.⁹⁰ Només ens trobem amb un dels guàrdies civils al qual podríem descriure com a afecte a la República, o si més no "neutral", l'Emilio Bonet Martínez, tot i que no tenim informació de la seva situació després de la guerra civil, i només sabem que va estar destinat a una Companyia Urbana del cos de seguretat interior de Catalunya durant el conflicte.⁹¹

⁸⁵ *Ibid.* 394

⁸⁶ Mayayo 1985, 76

⁸⁷ Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p.6.

⁸⁸ SADGGC Fulla de serveis de Juan Navarro Piñol

⁸⁹ SADGGC Fulla de serveis de Teofilo Cabrerizo Cameno

⁹⁰ SADGGC Fulla de serveis de Jose Gutierrez Blazquez.

⁹¹ Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya 1937, 1144

També hem de tenir en compte el rol de l'Església en el cop, ja que la natura i dinàmiques de les societats rurals permetien que la presència religiosa anés més enllà de les esglésies, incrustant-se en el teixit social de manera que tothom coneixia el capellà i aquest coneixia a tothom. Així doncs, a Solivella, aquest rol li va correspondre al mossèn Domènech Lloberes. Els entrevistats per Mayayo, fossin de dretes o d'esquerres, van coincidir en dir que va ser aquest mossèn el que va escalfar els ànims, ja que va participar activament fent homilies apologetiques a favor d'una eventual sublevació, i instruint militarment als fills dels propietaris.⁹²

Hi ha un succés que va passar el 5 d'agost de 1933 que és clau per entendre el rol d'aquest mossèn. Durant el vespre d'aquell dia, un grup de joves, Josep Travé Montseny, Antoni Iglesias Domingo, Joan Espanyol Travé i els menors Josep Montseny Sans, Josep Palau Solé, Antoni Casamitjana Bergadà, Gil Palau Galindo i Joan Sans Pijoan, es van presentar a la casa del mossèn del moment protestant per la destitució del que en aquell moment era vicari, Domènech Lloberes. Segons l'atestat de la Guàrdia Civil, a la façana de la paret van dibuixar una creu gamada i la inscripció "Dios, patria y rey". En qualsevol cas, tot i que el Lloberes no era a la població, havia estat l'inductor. Degut a aquest succés es va clausurar l'Institut de Cultura Parroquial per ordre de les autoritats municipals, que quan van realitzar la inspecció del local es van trobar amb dues armes, un revòlver estil Fluixé i un trabuc inutilitzat. No obstant, el 18 de setembre de 1933 el governador civil de Tarragona va permetre la reobertura del local de l'organització, prohibint que es dediqués a l'ensenyança.⁹³ Segons la Causa General, quatre d'aquests joves van prendre part a l'alçament.⁹⁴

Una altra figura clau per entendre la preparació del cop a la província tarragonina és Tomàs Caylà i Grau (1895-1936), fill de Josep Caylà i Miracle, que havia estat president de l'Ateneu Catòlic i vicepresident de la mútua de propietaris, i de Teresa Grau i Torner, també provinent d'una família benestant i tradicionalista. Tomàs Caylà es va llicenciar en la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona el 1916 i va obrir immediatament un despatx a la seva ciutat natal, Valls. El 1919, en el context del tens clima produït per la vaga general, el seu pare va ser assassinat. Amb l'arribada de la república, si bé Caylà va veure positivament la caiguda de la monarquia, donat que aquella no era la seva dinastia,

⁹² Mayayo 1994, 126 i 424

⁹³ Expedient de l'associació de Solivella Instituto de Cultura Parroquial (AHT330-50-T2-809), 6-17.

⁹⁴ Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p.18-19.

ràpidament va posicionar-se en contra d'aquesta per les reformes laiques i el clima anticlerical als quals va donar lloc, com podem veure en aquest fragment del 4 de novembre de 1931 on cridava a l'acció en els següents termes: "És arribada l'hora d'emprendre una actuació el més intensa i enèrgica possible en contra de l'ideari sectari esquerrista que els diputats espanyols intenten imposar-nos".⁹⁵

De fet, el 22 de novembre de 1931 Caylà va ser nomenat president del Consell Intercomarcal del Carlisme.⁹⁶ Per a les eleccions de 1932 al Parlament de Catalunya, només va aconseguir-se una aliança entre els tradicionalistes i els de la Lliga a la circumscripció de Tarragona, amb la candidatura d'Unió Ciutadana gràcies a Caylà, on a part del nostre protagonista, també hi trobem a l'advocat Talavera.⁹⁷

Si bé després dels esdeveniments d'octubre de 1934 el carlisme va apostar per preparar-se i aprofundir el seu procés de militarització, Tomàs Caylà va prendre una deriva més pacífica evitant enfrontaments i actes de violència a les comarques tarragonines. A la seva primera entrevista amb la UME, va presentar les seves reticències respecte l'efectivitat d'un eventual cop d'estat per la por que derivés en una guerra civil, però el capità López Varela va aconseguir convèncer-lo. I a la reunió del 14 de juliol de 1936, quan els militars van demanar que els carlins anessin als quarters sense armes en el moment que es produís l'aixecament, Caylà va demanar que els lliuressin les armes abans, tot i que no ho va aconseguir. Així doncs, el 18 de juliol de 1936, seguint ordres, va ordenar la congregació dels requetès a Tarragona.⁹⁸

Malgrat la visió més recelosa del dirigent del requetè de la província de Tarragona, que a partir del febrer de 1936 passaria a ser el dirigent carlí de la regió catalana, va ser en aquesta zona del Principat on els tradicionalistes van mostrar-se més decidits i organitzats a l'hora de rebel·lar-se. A través de la coordinació de Josep Virgili i Roig, secretari del Centre Tradicionalista i cap del requetè a Tarragona, amb Llorenç Requesens, també dirigent, que segons la Causa General van traslladar-se a Solivella per transmetre les ordres de Caylà de reunir-se amb urgència a Tarragona, van aconseguir reunir-hi mil homes.⁹⁹ De Solivella van traslladar-se a peu sis joves, Josep Iglesias Casamitjana, Josep Tarragó Castro, Antoni Domingo Massagué, Josep Masalies Ferré, Modest Fonoll Travé

⁹⁵ Guinovart i Escarré 1997, 15-16, 63, 81-82 i 209

⁹⁶ *Ibid.* 302

⁹⁷ Vallverdú 2008, 114-117

⁹⁸ *Ibid.* 194 i 312-13

⁹⁹ Vallverdú 2008, 300 i 328-29; i Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p.7

i Joan Forasté Llorens. Quan aquests van arribar a la capital val·lenca van ser detinguts, ja que l'alcalde de Solivella havia avisat la Guàrdia Civil de Valls, fet que va encendre els ànims de les dretes solivellenques¹⁰⁰ i que segons Arraràs va ser el detonant de l'aixecament posterior.¹⁰¹

Finalment, gràcies a la causa criminal per activitats feixistes contra Antoni Espinach Garcia, Josep Maria Casamitjana Cistaré i Francesc Iglesias Casamitjana, instruïda el 1937, ens podem fer una imatge de com va anar la preparació del cop segons els propis participants. Així doncs, el segon va declarar que “un tal Tarragó”, que podem suposar que es referia al cap del requetè d'aquell moment Josep Tarragó Castro, havia fundat un Centre Carlista, i que va cridar a tota la joventut del poble per que se'n fessin socis sense pagar. Josep Maria Casamitjana també afirma que aquest Tarragó i l'Alfons Creus, hauria de ser l'Alfons Iglesias Creus, element del requetè que havia estat alcalde i que serà un dels elements destacats en la resistència tradicionalista, eren els que venien les pistoles als afiliats al centre. A més a més, en els informes demanats als partits i sindicats polítics d'aquestes persones observem que en alguns casos, com és el del Casamitjana, no tenien una afiliació única, sinó que aquest havia estat president del Requetè de Solivella, i en aquell moment pertanyia a la directiva de les joventuts feixistes i també estava afiliat a l'agrupació tradicionalista.¹⁰²

¹⁰⁰ Mayayo 1994, 402

¹⁰¹ Arraràs 1940, 298

¹⁰² Rollo nº 206/1937 de la Audiencia de Tarragona del sumario nº 10/1937 del Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Montblanch contra José María Casamitjana Cisteré y Antonio Espinach García por actividades fascistas. FC-CAUSA_GENERAL,1454, Exp.16. p.18, 37-40, 51.

6. La violència dels dies 23 i 24 de juliol de 1936: anàlisi situacional

A través de la lectura de llibres i articles sobre la situació de Catalunya un cop succeït el cop d'estat, tot ens duu a pensar que un esdeveniment exogen va causar un gran trasbals a la població catalana, i que aquest element va ser derrotat ràpidament. Però si mirem els exemples de Solivella i de Vilalba dels Arcs podem observar que aquest succés va tenir també un vessant intern. Si bé es cert que l'alçament va ser sufocat eficaçment al Principat, i que com afirma Vallverdú "a Tarragona (...) la revolta s'havia acabat sense tan sols iniciar-se",¹⁰³ ens trobem amb que Solivella és l'única població catalana on una vegada havia fracassat el cop els seus protagonistes van decidir mantenir-se en armes més enllà del 20 de juliol¹⁰⁴ a l'espera de l'arribada de tropes sollevades des de Saragossa.¹⁰⁵

El 19 de juliol havia de produir-se una sessió ordinària a l'ajuntament però va ser cancel·lada perquè només va comparèixer l'alcalde Antoni Armengol Espanyol. La sessió va acabar realitzant-se dos dies després amb la presència de l'alcalde, l'alcalde tercer Josep Sanahuja Montanyola, i els consellers Josep Salvadó Masalias, Josep Sans Palau i Ramon Saperas Saperas. En aquesta es va declarar per unanimitat testimonial "la més completa adhesió d'aquest ajuntament al règim republicà i repudi als generals facciosos i al regiment feixista per ser contrari a la República, a les llibertats públiques i al proletariat".¹⁰⁶

No obstant això, al municipi la situació distava de ser la que declarava l'ajuntament. Segons Mayayo, la detenció dels joves que es traslladaven a Valls va ser un dels màxims detonants del motí local, i és que hem de tenir en compte que si bé no tots els que van prendre part en els fets eren familiars dels joves, trobem que una part important dels seus consanguinis s'hi van sumar, segons la Causa General: Josep Iglesias Prous i Francesc Iglesias Casamitjana (pare i germà respectivament de Josep Iglesias Casamitjana), Jesús Tarragó Castro (germà de Josep Tarragó Castro), Baptista Masalies Cardona i Josep Masalies Palau (tiet i cosí respectivament de Josep Masalies Ferré), Antoni Fonoll Travé (germà de Modest Fonoll Travé), i Josep Forasté Llorens (germà de Joan Forasté Llorens).¹⁰⁷

¹⁰³ Vallverdú 2008, 328

¹⁰⁴ Villarroya i Solé 1989, 38

¹⁰⁵ Martín Ramos 2012, 20

¹⁰⁶ Llibre d'actes de l'Ajuntament de Solivella 1936 (ACCB310-45-N-1435), 40.

¹⁰⁷ Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p. 18-19.

Així doncs, durant els dies següents a la detenció dels joves que es traslladaven a Valls es respirava una forta tensió, les feines del camp ja no eren la prioritat en plena campanya del segar, i tant dretes com esquerres semblaven estar totes a l'aguait dels esdeveniments. Observant la situació, l'alcalde va demanar a les autoritats de Tarragona que els enviessin forces d'ordre públic per desarmar als elements del requetè, tot i que no va arribar ningú. Les notícies del 23 van acabar de fer explotar els ànims. Per una banda, els joves que eren a la presó de Valls van ser traslladats al vaixell presó *Cabo Cullera*, i per altra banda van sentir la notícia emesa per Ràdio Sevilla que hi havia unes columnes militars que venien de Saragossa amb el general Cabanellas i que baixarien per Lleida i Tàrraga. Això va fer que els tradicionalistes solivellencs que ja feia mesos que es preparaven, fessin una reunió per decidir què fer.¹⁰⁸ Segons la Causa General, a la reunió Tomàs Espanyol Saperas va dir “que no debian rendirse y que el marxismo únicamente había triunfado en Rusia y caso de triunfar en España lo sería momentáneamente”, i Alfons Iglesias Creus va afegir que els marxistes tenien una llista dels elements de dreta. Així doncs, van decidir establir una resistència armada a l'espera de l'arribada de les tropes de Cabanellas.¹⁰⁹

Es van establir quatre punts de resistència, dues cases que dominaven la plaça de la creu, que es troba al centre del poble, Cal Pedrol, propietat de Josep Tous Iglesias, on van agrupar-se cinc homes d'edat avançada i dos joves, i Cal Sujeto, amb més de vint homes sota la direcció de Josep Armengol Montseny i l'ex-alcalde gestor Alfons Iglésias Creus; Cal Cabaler amb sis homes que dominaven la carretera d'accés a la població en direcció nord; i el quart punt, que es trobava a l'extrem sud d'aquesta mateixa carretera.¹¹⁰

A les cinc de la tarda del 23 de juliol de 1936, un tret sortit de Cal Sujeto va acabar amb la vida del jove Francesc de Paula Sanahuja, que segons Mayayo estava berenant a la porta de casa seva, tot i que la víctima vivia al carrer Fermín Galán número 18, actual carrer Major, la qual cosa posa en qüestió el relat d'aquest investigador. A més a més, hem de tenir en compte que segons les denúncies el seu germà Jaume i el seu pare Jaume de Paula Sanahuja van participar de la violència, encara que no tenim la seva versió, ja que van marxar a l'estranger. Sigui perquè estava berenant o perquè estava vigilant els moviments dels amotinats, la qüestió és que la seva mort va provocar la reunió a l'ajuntament de l'alcalde, Antoni Armengol Espanyol, i el segon alcalde, Jaume Sans

¹⁰⁸ Solé i Villarroja 2005, 96

¹⁰⁹ Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p.8

¹¹⁰ Mayayo 1994, 425; a l'Annex 2 es pot observar la situació d'aquestes cases i altres elements que seran mencionats al llarg d'aquest apartat i el següent.

Manyé, que van demanar instruccions a la capital de comarca. El diputat montblanquí Josep Folch els hi va recomanar la redacció d'un ban en el qual es declarava l'estat de guerra i es demanava el lliurament de les armes a l'autoritat local. El pregoner local va passar pels carrers del poble difonent la informació, i quan passava per davant de Cal Palla-llarga, on hi vivia una família de propietaris, van iniciar una descàrrega provocant la mort d'Antoni March Contijoch. Així doncs, com a resposta davant aquesta agressió, les autoritats van ordenar el control dels accessos a la població i van demanar l'arribada de forces d'ordre, al mateix temps que acudien membres dels comitès antifeixistes de tota la comarca.¹¹¹

Al llarg de la nit van anar arribant milicians de tota la zona, al crit de "tots a Solivella!". A la capital de comarca es van anar concentrant a la fonda de l'estació i anaven omplint els camions confiscats. La matinada del 24 de juliol gairebé una quarantena de camions provinents de diferents punts de la província es trobaven a la carretera d'entrada a Solivella. D'acord amb la declaració del farmacèutic de Solivella Ernest Martínez Rodríguez, es va realitzar a casa seva una reunió amb l'Antoni Castro Espanyol, el Francesc Inglés Montanyola, el Josep Montseny Espinach, el Josep Sanahuja Casamitjana, l'Antoni Montanyola Ribera, el Jaume Montseny Sanahuja, i el Salvador Mola, amb la finalitat de realitzar una llista d'aquells elements feixistes que havien de ser "necesariamente fusilados por considerarlos peligrosos para el régimen democrático". No obstant, en el judici va dir que les declaracions davant la Guàrdia Civil les havia fet en "estado de inconsciencia", tot i que sí que afirma que elements d'esquerrers van anar a casa seva.¹¹²

Un fet destacable, és que segons Mayayo, només trobem un representant de les forces d'ordre a Solivella els dies 23 i 24 de juliol de 1936 malgrat que a la comarca hi havia quatre casernes situades a Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarral i Santa Coloma de Queralt. Es tracta del guàrdia segon Felipe Molero Bueno, que a més a més només tenia 22 anys i provenia de la caserna de Sarral, encara que Solivella quedava sota la jurisdicció de la caserna de l'Espluga de Francolí. Aquest fet es deu a la decisió de Companys, que ja ha estat comentada anteriorment, i que en el cas de Solivella, va deixar el control de l'ordre públic a mans del jove Molero.¹¹³ Aquest era de Màlaga i va ser destinat a

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² ATMTT Sumari 001807, foli 171 i 180

¹¹³ Martín Ramos 2018, 6-7

Tarragona el 1933, estava afiliat a la FAI i va restar al costat de la república durant la guerra civil, esdevenint guerriller antifranquista durant el la postguerra.¹¹⁴ No obstant això, segons una notícia del Diari de Barcelona del 23 d'agost de 1936, també hi van anar dos mossos d'esquadra de Montblanc, als quals es va sumar un camió amb forces de la Guàrdia d'Assalt provinents de Reus, tot i que en desconeixem la seva identitat i participació concreta.¹¹⁵

Així doncs, va ser el jove guàrdia civil l'encarregat de planejar l'assalt a les dues cases situades a la plaça de la Creu. La resta d'amotinats a Cal Cabaler i Cal Palla-llarga havien marxat durant la nit veient l'arribada de milicians. Felipe Molero va intentar negociar amb els amotinats la seva rendició, però aquests van disparar-li tan bon punt van veure que s'acostava. Poc abans de les 11 cal Pedrol ja s'havia rendit, i es va procedir a envoltar Cal Sujeto assaltant aquesta casa pels terrats i teulades de les cases veïnes amb deu voluntaris. En paral·lel a aquesta lluita, un grup de veïns i milicians va escorcollar les cases dels revoltats buscant armes i munició, i van conduir a les seves famílies a les escoles municipals mentre recomanaven l'evacuació de tota la població. Mentrestant, a Cal Sujeto, la lluita s'anava intensificant, però si els milicians superaven en número als amotinats hem de tenir en compte que aquests segons comptaven amb armes de l'Exèrcit, mentre els primers tenien escopetes de caça i bombes de fabricació casolana. El guàrdia segon Molero va intentar que li enviessin armes però no ho va aconseguir, i l'únic que va rebre va ser una avioneta de químics de Flix que va sobrevolar la població.¹¹⁶

La lluita a Cal Sujeto va durar fins les dues del migdia, quan es va poder ocupar la casa, on només hi van trobar una dotzena de ferits, ja que la resta havia fugit per la part del darrere. Segons Mayayo, hi va haver molts pagesos reclutats que van ser obligats a estar allà i que van voler rendir-se, però els propietaris els van amenaçar amb matar-los. Així doncs, els amotinats van ser detinguts i traslladats a l'hostal del Gori un d'ells, Fabià Sans Montseny, va intentar fugir i van abatir-lo allí mateix. Mentre es produïa el trasllat, el guàrdia civil va anar a comunicar la notícia a les autoritats, i el dirigent del POUM montblanquí, Jaume Gras, en presenciar l'assassinat de Flavià Sans va anar a buscar al Felipe Molero, ja que temia el que pogués passar. No obstant, aquest no va arribar a temps per evitar-ho, i els detinguts van ser assassinats mentre els milicians els disparaven des

¹¹⁴ ATMTT Sumari 033917, foli 11

¹¹⁵ Diari de Barcelona 23 d'agost de 1936, 14

¹¹⁶ Solé i Villarroya 2005, 97

de dalt del camió quan marxaven de la població. A més a més, els milicians van endur-se a tres persones, Josep Tous Iglesias, Jaume Sans Vinyas i Ramon Copons Massagué, als quals van matar un cop passat el pont de l'entrada del poble.¹¹⁷

En els fets del 23 i 24 de juliol de 1936 a Solivella ens trobem amb quatre focus de violència. A l'hora d'analitzar-los i de determinar qui va participar-hi he tingut com a referència l'obra de Mayayo i els judicis sumaríssims. Per tractar aquests segons ha primat la lògica situacional de les declaracions de les persones investigades, ja fos quan es localitzaven a ells mateixos o quan altres persones diuen que van ser amb ells, ja que considero que són més fidels a la veritat que no pas les denúncies. A no ser que estiguem parlant de les persones que van sobreviure els afusellaments, els denunciants no eren al lloc dels assassinats ni a prop d'aquests, i, lògicament, una persona investigada no diria que va presenciar un assassinat si realment no va fer-ho. Per altra banda, també s'ha tingut en compte l'evolució de les versions al llarg del temps, ja que hi ha procediments que s'inicien al llarg del període entre gener de 1939 fins al setembre de 1942, i en alguns casos els relats dels fets i la manera com van succeir van evolucionant. Per exemple, el gener de 1941 es mencionen per primera vegada característiques específiques i destacables de la mort del Josep Iglesias Prous, fet que fa sospitar que aquestes van ser elaborades per tal que l'inculpat, Josep Travé Espanyol, fos condemnat a la pena màxima en el que va ser el seu tercer sumaríssim.¹¹⁸

El primer focus va succeir abans dels esdeveniments descrits, i va acabar amb la mort durant la nit del 23 de Pere Ballart Magrinyà i el seu fill Joan Ballart Domingo davant la Sínia del Travé, situada a la carretera de Montblanc. Segons Tormo, l'autoria d'aquests assassinats està disputada entre els dos bàndols, doncs explica que les forces de dreta els atribuïen a les esquerres, que segons aquest relat els haurien executat com a revenja per la mort del pregoner Antoni March, ja que els dos morts eren simpatitzants de la dreta local. Per la seva banda, les esquerres argumentaven que ho havien fet les mateixes dretes com a represàlia contra pare i fill per no haver-se sumat a l'alçament.¹¹⁹ Segons va declarar el Josep Ballart Ribas, ell estava fent guàrdia a les escoles el dia 23 de juliol, donat que les dretes estaven alerta per si es produïa un moviment revolucionari, i a les quatre de la tarda va veure passar al Pere i Joan Ballart en direcció a Montblanc.

¹¹⁷ Mayayo 1994, 427-28

¹¹⁸ ATMTT Sumari 026175, foli 421

¹¹⁹ Solé i Villarroya 2005, 97

Aleshores, ell declara que moments després quatre milicians de Solivella, entre ells el Llorenç Cabestany Capdevila, que duïen la mateixa direcció que els Ballart, i un camió que anava a Solivella amb més milicians, va aturar-los i van matar-los. No obstant, en aquesta declaració el Josep Ballart declara que pare i fill havien anat a buscar herba pels conills, que pot ser el resultat d'una suposició seva o de que aquest els aturés i els hi preguntés. En qualsevol cas, a la declaració no ho menciona, i per tant podríem suposar que no és completament fidel als fets.¹²⁰ A més a més, val a dir que l'Antoni Espinach Garcia declara que és impossible que des de les escoles observés l'assassinat ja que hi ha arbres i cases que ho impossibiliten.¹²¹ Així doncs, no tenim prou informació per acabar d'esclarir qui va ser l'autor d'aquest assassinat. Per altra banda, també és rellevant mencionar que a l'entrada de Solivella per la carretera provinent de Montblanc segurament hi devia haver un grup de guàrdia, ja que en totes les vies d'entrada a la població s'han identificat diversos grups excepte per aquesta.

Per altra banda, el segon focus es va produir a la matinada del dia 24 amb la mort de Josep Moix Anglès. En aquest cas, el grup que va participar en aquest assassinat el tenim clarament identificat i està format per aquells que estaven fent guàrdia al castell la tarda del 23 fins que es va fer de nit, moment en el qual declaren que van anar al camp: el Joan Jordana Iglesias, el Pere Iglesias Torres, l'Antoni Massaguer Espanyol, el Jaume Ballart Espanyol, l'Antoni Garcia Juanpere, el Tomàs March Closa,¹²² l'Eusebi Cortes Jorba i el Josep Castro Espanyol.¹²³ Així doncs, seguint la declaració del Joan Jordana van traslladar-se a la casa del Pau Tomàs Esquirol, que vivia als afores, al camí del tallat. Aleshores, o bé es van trobar al Josep Moix Anglès pel camí o bé van veure'l passar mentre estaven a casa del Pau Tomàs, la qüestió és que van detenir-lo fins que a la matinada del dia 24 van assassinar-lo.¹²⁴

Respecte a aquest assassinat hi ha la declaració de l'esposa de la víctima, que dona una versió completament diferent on diu que el Josep Moix es trobava a una finca de Rocallaura amagat, quan un grup de milicians, entre els quals estaven el ja esmentat Joan Jordana Iglesias i Antoni Garcia Juanpere, van anar a buscar-lo, i que després el van deixar detingut a la casa del Pau (Moreno) fins que van matar-lo. No obstant, aquesta successió

¹²⁰ ATMTT Sumari 022914, foli 81

¹²¹ *Ibid.* foli 86

¹²² ATMTT Sumari 000265, foli 26, 36 i 39

¹²³ ATMTT Sumari 000235, foli 171 i 180; Sumari 001243, foli 128

¹²⁴ ATMTT Sumari 000265, foli 26 i 36 i 39

dels esdeveniments és poc versemblant. En primer lloc, no tenim constància de que existís cap Pau Moreno. Si suposem que es tracta del Pau Tomàs, aquest vivia com ja he dit al camí del tallat, de manera que la casa es troba a 7 quilòmetres de Rocallaura, i tenint en compte que havien estat fins a les 20h al castell aquest fet fa inversemblant la versió. Per tant, el relat del Joan Jordana té més elements coherents que la de la Maria Sanahuja Espanyol; a més a més, el Pau Tomàs en la seva declaració confirma que aquest grup va anar a casa seva, i per tant concorda amb la versió del Jordana.¹²⁵

El tercer focus de la violència es va produir amb els esdeveniments ja descrits a la plaça i l'afusellament de Fabià Sans Monseny quan intentava escapar-se, amb nou persones més assassinades davant de l'Hostal del Gori i tres més, Josep Tous Iglesias, Jaume Sans Vinyas i Ramon Copons Masague, a tan sols tres-cents metres d'allà. A més a més, també es produí l'assassinat del Gregori Travé Domingo, que era el contribuent més gran de la riquesa urbana i propietari de l'Hostal del Gori i que va ser afusellat per separat.¹²⁶ En aquest cas, els judicis sumaríssims no han aportat cap altra dada, ja que ningú va declarar haver estat allà i per tant no apareix cap altre punt de vista que no sigui que van massacrar a les nou persones. A més a més, pràcticament tots els investigats són acusats de la seva participació en aquests fets, fet que fa que les denúncies perdin la seva credibilitat.

El quart focus va ser als afores, a l'actual C-14 en direcció a Belltall, a les 11 del matí. Mentre es preparaven per l'assalt a les cases amotinades, es va assassinar al rector Jaume Sanromà Solé i al jove estudiant Jesús Tarragó Castro. En aquest cas comptem amb la declaració del Josep Maria Travé Domingo, el qual va dir que es trobava en companyia del mossèn i el Jesús Tarragó, i que van trobar-se amb els milicians que van detenir-los, però que ell va aconseguir fugir després d'esquivar "quinientos disparos sin lograr herirlo".¹²⁷ Seguint la declaració del Simó Juanpere Iglesias, si bé ell diu que no va participar a l'assassinat declara que estava fent guàrdies en aquesta mateixa carretera a un quilòmetre del poble en direcció a Belltall, amb l'objectiu de no deixar passar a ningú, i que amb ell hi havia l'Andreu Pinent March, el Jaume Iglesias Torres, l'Antoni Montanyola Massó, un dels germans Capdevila Nuet, i l'Alfons Mestres Torrellas.¹²⁸ El Travé coincideix en que van ser aquests els que van aturar-los i assassinar als altres dos.¹²⁹

¹²⁵ ATMTT Sumari 000265, foli 12 i 36

¹²⁶ Mayayo 1994, 431

¹²⁷ ATMTT Sumari 000265, foli 11

¹²⁸ ATTMT Sumari 000553, foli 73 i 91; ATMTT Sumari 001243 foli 148

¹²⁹ ATTMT Sumari 000265, foli 11

És important mencionar que Jesús Tarragó Castro era fill de Tomàs Tarragó Espanyol, i que per tant, el fet que l'Andreu Pinent March participés en l'assassinat pot mostrar que els conflictes anteriors van tenir una relació amb la violència. Una altra mostra evident de que sí que va haver una lògica darrere els assassinats com a resultat de disputes prèvies, tot i que no van ser planejats, és el que va declarar l'Ambrós Capdevila Noet respecte al Josep Moix Inglés, que en veure'l al cementiri, li va dir: "a ti no [te] perdono como a los otros", tot i que desconeixem els motius que van dur a aquesta afirmació.¹³⁰

Finalment, hi va haver una altra víctima d'aquest dia, el Josep Pallàs Valls, que havia resultat ferit en un dels escorcolls i va morir el dia 29 de juliol a l'hospital de Reus.¹³¹

En el cas de la violència anticlerical, el mossèn Domènech i Lloberes va tenir un rol important en la preparació del cop com ja ha estat observat en l'apartat anterior. No obstant, aquest ja havia marxat del municipi uns mesos abans dels esdeveniments per ordres del cardenal Vidal i Barraquer.¹³² Així doncs, l'única persecució religiosa serà contra el rector Jaume Sanromà Solé, el vicari Joan de Déu Punsoda González i el seminarista Josep Gassol Montseny, mort durant els esdeveniments del 12 de febrer de 1937. Respecte al primer ja hem analitzar el seu cas, pel que fa al segon, serà assassinat a Reus segons les denúncies per obra del Joan March Contijoch, el qual es trobava treballant en aquesta població i era descendent de Solivella.¹³³ Així doncs, aquestes morts conformen el 7,31% del total, tot i que hem de tenir en compte que a Solivella la població religiosa formava el 0,2% del total.

Per altra banda, si analitzem la resta de víctimes dels fets del 23 i 24 de juliol, observem que més de la meitat dels assassinats eren membres del requetè, 52,63%, i que un 31,57% havia ocupat o estava ocupant algun càrrec electe; i per tant, podríem argumentar que aquesta primera violència no va ser aleatòria sinó que va buscar els elements més destacats de la dreta solivellenca. A més a més, un 57,89% dels morts eren propietaris o fills de propietaris, tot i que com ja hem observat anteriorment, els propietaris representaven un 20,7%; i per tant, aquest sector va ser el més afectat per la violència.¹³⁴

¹³⁰ ATMTT Sumari 000265, foli 29

¹³¹ Mayayo 1994, 431

¹³² *Ibid.* 424

¹³³ ATMTT Sumari 000265, foli 27

¹³⁴ A l'Annex 3 pot observar-se una relació amb totes les víctimes, el lloc i data de l'assassinat, la seva professió i filiació política, així com l'edat i lloc de naixement.

Respecte als perpetradors que hem pogut ubicar amb seguretat al lloc dels assassinats, l'afiliació majoritària era la CNT-FAI amb un 61,53%, seguida per ERC amb un 15,38% i una persona del PSUC.¹³⁵ En referència a la professió, la totalitat d'aquests eren pagesos, i la mitjana d'edat era de 30,45 anys, on la persona de més edat tenia 45 anys, i la de menys 20.

Finalment, hem de tenir en compte que els esdeveniments descrits anteriorment no van implicar només a la comunitat de Solivella, sinó que van afectar a tota la comarca. Això no implica però que les persones “foranies” no coneguessin la gent que tenien davant, perquè hem de tenir en compte que la Conca de Barberà era una comarca de 25.809 habitants,¹³⁶ i les comunitats no estaven tan tancades com algunes fonts poden evocar. De fet, hi havia xarxes de migració, desplaçaments amb finalitats comercials i de feina, així com un ric teixit de sociabilitat.¹³⁷ Un exemple d'aquest fet el trobem en el cas de Josep Maria Cortada Torres, veí de Sarral, fill de Maria Torres, la qual era natural de Solivella. El Josep Maria va ser denunciat i reconegut per aquelles que havien estat convilatanes de la seva mare, i segurament ell també va reconèixer persones del seu poble matern.¹³⁸ Durant el franquisme, amb la persecució judicial, la justificació sobre la participació o no als fets de Solivella serà pràcticament obligada a tots els pobles de la comarca.

¹³⁵ La suma dels percentatges no fa 100 perquè en dos casos no tenim la filiació.

¹³⁶ Prats i Batet 1995, 203

¹³⁷ Castillo 2014, 23

¹³⁸ ATMTT Sumari 003926, foli 2, 5 i 9.

7. La violència del dia 12 de febrer de 1937: anàlisi del “foraster” en la violència intracomunitària.

Havien passat vuit mesos des dels fets del 23 i 24 de juliol del 36, però la violència no s'havia quedat en aquelles dues jornades, sinó que a Solivella va haver un degoteig de morts al llarg del mes d'agost de 1936 amb nou assassinats més i un al setembre. El 6 d'agost de 1936 se'n van produir dos, el de Josep Armengol Montseny a Vallmoll, sent un dels propietaris de dretes que havia reclutat als pagesos per a l'alçament,¹³⁹ i el de Maties Sanahuja Anglès que va ser detingut a Llorens i assassinat a Vallbona de les Monges. Els autors d'aquest darrer van ser el grup format per Romeu Ballart Corbella, que era xofer, Francesc Montanyola Anglés i Josep Montanyola Ribera.¹⁴⁰ El dia 31 d'agost es produiran dos assassinats més a Alcover, els de Josep Palau Solé i Josep Salvadó Sans, després d'haver estat detinguts també per solivellencs, un dels quals és el Tomàs Cartanyà Domingo.¹⁴¹

Els sis assassinats restants corresponen als sis joves que havien intentat traslladar-se a Tarragona però havien estat detinguts a Valls i retinguts posteriorment al vaixell-presó ancorat a Tarragona. Cinc d'aquests moriran en una saca el 28 d'agost, Joan Forasté Llorens, Josep Iglesias Casamitjana, Josep Masalies Farré, Josep Tarragó Castro i Modest Fonoll Travé. Les saques es produïen al vespre o a la nit, després de que els empresonats dels vaixells-presó haguessin estat apuntats en una llista nominal prèviament elaborada i on tots acostumaven a ser de la mateixa població. Desembarcaven en grups i se'ls conduïa amb camions a llocs apartats concrets, un dels quals era al terme de Vila-seca, on es procedia a l'execució col·lectiva.¹⁴²

Per altra banda, el jove que falta, l'Antoni Domingo Massagué, va ser assassinat el 28 de setembre de 1936 en un context diferent. Aquell mateix dia, després de l'anunci de l'ocupació de Toledo per part de l'exèrcit rebel, a Tarragona van esclatar dues bombes i va córrer el rumor que aquestes havien estat col·locades per part de feixistes ocults a la ciutat. Aleshores, es va produir una reunió entre els representants de les forces antifeixistes per tal de decidir quina resposta es donava per contrarestar l'entusiasme dels sectors dretans de la ciutat, la qual serà el terror per tal de demostrar que el poder i el control de la situació continuava i continuaria en mans de les forces del Comitè

¹³⁹ Solé i Villarroja 1989, 312

¹⁴⁰ ATMTT Sumari 002861, foli 3.

¹⁴¹ ATMTT Sumari 003881, foli 16.

¹⁴² Piqué i Padró 1998, 137-38

Antifeixista de la ciutat. Així doncs, es procedirà a l'assassinat exemplaritzant d'un total de 29 víctimes, entre les quals es trobava el solivellenc Domingo.¹⁴³

A la població de Solivella, però, l'altra onada de violència substancial es va produir el 12 de maig de 1937 com a conseqüència de la repressió brutal exercida pels sollevats a Màlaga.¹⁴⁴ Hem de tenir en compte que un cop la situació va estabilitzar-se i els fronts de guerra van quedar fora del Principat, Catalunya va esdevenir un escenari de rereguarda. Així doncs, en els primers mesos, la societat catalana va viure els combats a través de la propaganda, de la premsa i de la ràdio, on el conflicte intern va passar a acaparar tota l'atenció.¹⁴⁵ Val a dir que els sectors d'esquerres van quedar impactats pel que havia succeït a Màlaga, tal com podem veure en l'anàlisi que feia de la situació el 25 de febrer de 1937 *Acció Sindical*, òrgan portaveu de la CNT de la comarca de Valls i Montblanc:

Málaga ha caído (...) entretanto los fascistas de retaguardia se sonríen satisfechos de los avances facciosos (...) esto no puede tolerarse, da rabia ver como esos elementos, cómplices de los asesinos de mujeres y niños indefensos, de esos criminales que ametrallan despiadadamente al pueblo español, circulen libremente por los pueblos y paseen sus miradas burlonas, esperanzándose en un «mañana» en que cuentan con podernos aplastar.¹⁴⁶

Si bé aquesta editorial va ser escrita el 12 de febrer a Rodonyà, i per tant ens mostra quines eren les sensacions viscudes durant aquell mateix dia, hem de tenir en compte que la data de publicació fa impossible que aquesta hagués afectat els actors dels esdeveniments de Solivella. Així doncs, segons Mayayo, la dreta solivellenca va celebrar els successos al cafè del Mateu, fet que va ser observat pels d'esquerres i que va provocar la detenció d'una cinquantena de persones. D'acord amb el propi Mayayo, la persona que estava darrere d'aquesta detenció massiva havia estat el "Maginot", un faista de l'Hospitalet de Llobregat, sobre el qual parlarem posteriorment. Aquest autor també apunta que els solivellencs, estant disconformes amb la directriu del faista, van decidir alliberar una bona part dels detinguts amb l'objectiu d'evitar un altre "bany de sang".¹⁴⁷

¹⁴³ Piqué i Padró 1998, 141-42

¹⁴⁴ Mayayo 1994, 428

¹⁴⁵ Martín Ramos 2018, 31

¹⁴⁶ Fernandez 25/2/1937, 3

¹⁴⁷ Mayayo 1994, 430

No obstant això, aquesta versió no concorda amb les declaracions dels denunciants als sumaríssims incoats pels tribunals militars de postguerra, com veiem per exemple en la que va fer el pare d'un dels sis assassinats al judici posterior. Aquest va dir que després de les detencions van reunir-los a tots i el comitè local va decretar la llibertat d'uns i la mort dels altres. Per tant, va ser decisió del comitè l'alliberament de la majoria, i no pas l'acció dissident d'uns convilatans concrets, versió que es repeteix en múltiples declaracions.¹⁴⁸ A més a més, si bé la majoria de les versions parlen de que les detencions van succeir a les cases de les persones de dretes, Josep Travé Iglesias, entre altres, va declarar que “en el asesinato de seis personas que tuvo lugar (...) fueron detenidas anteriormente en el Café Mateu”¹⁴⁹. Així doncs, podem deduir que en el moment que les dretes van celebrar el que havia succeït a Màlaga van ser detingudes, tot i que també hi va haver una onada paral·lela de detencions de les persones de dretes a casa seva.

Les vuit persones decidides pel comitè van ser dutes amb camió al terme de Sarrià, tot i que n'hi va haver dues que van aconseguir escapar-se, Josep Sans Iglesias i Ramon Bergadà Montanyola. En aquest cas, ens trobem amb que un terç dels morts havien exercit un càrrec electe per a la candidatura de dretes, i que tots eren membres del requetè; no obstant, contràriament als assassinats del 23 i 24 de juliol de 1936, al 1937 la meitat eren pagesos.

D'acord amb les declaracions dels dos supervivents, van perpetrar els assassinats el Joan Espanyol Pijoan, afiliat a la CNT-FAI de 21 anys, el Ciriac Renyé Travé, afiliat al PSUC de 18 anys, i el Tomàs March Closa, president de la CNT-FAI de 33 anys, tots ells pagesos.¹⁵⁰ Per tant, tornem a observar el caràcter juvenil de la violència, així com el predomini de la CNT amb la participació del president del partit.

Per altra banda, posteriorment a aquests esdeveniments es van instruir dues causes criminals. La primera, mencionada anteriorment, per activitats feixistes contra Antoni Espinach Garcia, Josep Maria Casamitjana Cisteré i Francesc Iglesias Casamitjana. El tribunal va concloure que els dos primers havien tingut una actuació prèvia facciosa i que havien pres part en els fets ocorreguts el juliol de 1936, condemnant-los a presó incondicional, mentre que del Francesc van dir que si bé era un simpatitzant de les dretes no havia tingut actuacions político-socials, i per tant van deixar-lo en llibertat. Aquesta

¹⁴⁸ ATMTT Sumari 000265, foli 16; ATMTT Sumari 003926, foli 8.

¹⁴⁹ ATMTT Sumari 000265, foli 142; ATMTT Sumari 025381, foli 1

¹⁵⁰ ATTMT Sumari 028873, foli 13; ATMTT Sumari 003854, foli 10; ATMTT Sumari 000265, foli 143

causa, va dur-ne una altra d'associada per rebel·lió contra Antoni Espinach Garcia i Josep Maria Casamitjana Cisteré, però no se'n conserven les declaracions dels encausats ni dels testimonis, tan sols les providències i diligències.¹⁵¹

L'altra causa va ser per rebel·lió, contra Rafael García Moreno, que era fill de Sevilla però feia anys que vivia a Barcelona i que havia arribat a Solivella un cop ja començada la guerra civil. En aquesta darrera causa va declarar Carles Creus Travé, qui va afirmar que el Rafael García deia que si haguessin guanyat els colpistes hagués estat governador civil de la província, però que igualment la seva victòria no es faria esperar. Per la seva banda, Josep Bordera Jorba va declarar el mateix que l'anterior, però va afegir que l'encausat havia dit que s'havia passejat amb un cotxe de la FAI per Barcelona i que es feia passar per espia.¹⁵²

Aquesta darrera informació té semblances amb el que els entrevistats van explicar a l'Andreu Mayayo sobre el "Maginot": que era un pistoler a sou del Sindicat Lliure provinent de l'Hospitalet de Llobregat i que havia arribat a Solivella uns mesos abans del febrer de 1937.¹⁵³ Segons l'informe del Consell Municipal, el Rafael García va arribar després dels fets de juliol, l'agost de 1936, i va tenir relacions amb els elements feixistes de la població; a més a més, també afirma que era un directiu feixista que volia promoure un aixecament en armes. A l'informe de la UGT i CNT van repetir els testimonis ja mencionats i van afegir que els testimonis són elements d'afiliació dretana. El jutge va acabar declarant culpable i condemnant el Rafael García a 25 anys d'internament en camps de treball per ser autor del "delito de auxilio a la rebelión", contant des de l'11 de setembre de 1936.

Així doncs, si bé no podem afirmar que es tracti de la mateixa persona, ja que no hem trobat constància de que anomenessin "Maginot" al Rafael García Moreno, ni tampoc es conserven les entrevistes realitzades per l'Andreu Mayayo de manera que poguéssim saber qui va parlar sobre el subjecte en qüestió, val la pena plantejar-s'ho com a hipòtesis. En cas de ser cert, desmuntaria la declaració de la dècada del 1980 sobre la participació del "Maginot" als fets de febrer de 1937, en primer lloc perquè el Rafael García estava ja

¹⁵¹ Rollo nº 206/1937 de la Audiencia de Tarragona del sumario nº 10/1937 del Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Montblanch contra José María Casamitjana Cisteré y Antonio Espinach García por actividades fascistas. FC-CAUSA_GENERAL,1454, Exp.16.

¹⁵² Rollo nº 151/1937 del Tribunal Popular de Tarragona de la causa nº 5/1937 del Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Montblanch contra Rafael García Moreno sobre actividades fascistas. FC-CAUSA_GENERAL,1455, Exp.12

¹⁵³ Mayayo 1994, 431

complint la condemna. A més a més, el rol que va atribuir-se al “Maginot” a les entrevistes vàries dècades després, que no als sumaríssims on els investigats haguessin pogut culpar-lo casi al caliu dels fets exculpant-se de pas a ells mateixos, era com a dirigent del que havia passat el febrer de 1937. I per altra banda, tampoc els familiars de les víctimes acusaven aquest element extern. De fet, tenim la declaració de la dona d’un dels morts aquest dia, que va dir que l’havien assassinat persones “cuyo nombre no recuerda aunque todos eran vecinos de Solivella”.¹⁵⁴

Per altra banda, a través del judici contra el Rafael García Moreno, encara que no fos la mateixa persona que el “Maginot”, sabem que a Solivella, una població de 1516 habitants, on era fàcil adonar-se de la presència d’una persona aliena a la comunitat local, aquest individu havia estat investigat fins i tot abans de les denúncies. Això ens duu a dubtar que la població de Solivella hagués pogut seguir cegament al “Maginot”, que havia arribat uns mesos abans del febrer de 1937.

Finalment, mencionar que el darrer assassinat no va ser el d’aquestes sis persones, sinó el 6 de març de 1937, quan van matar el Magí Palau Torres, persona d’esquerres, si bé desconexem la seva afiliació exacta, però segons la Causa General els seus companys el van penjar per considerar-lo un traïdor.¹⁵⁵ Podríem situar aquesta mort en el marc dels fets de la Fatarella, l’explosió d’uns petards la matinada del 26 de febrer al local social de la CNT de Blancafort per la negativa a col·lectivitzar les terres¹⁵⁶ i els futurs fets de maig de 1937, si bé no tenim prou informació per esclarir aquest assassinat i què el motivà.

¹⁵⁴ ATMTT Sumari 000265, foli 7.

¹⁵⁵ Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p. 13.

¹⁵⁶ Piqué i padró 1998, 187

8. Conclusió

En l'actualitat, els esdeveniments abordats per aquest treball són ben presents en la societat solivellenca. Qualsevol pregunta sobre la història del poble o els seus carrers, tot i que aquesta no faci referència directa al conflicte bèl·lic, duu sempre a la mateixa resposta: “Jo de la guerra civil no vull parlar”. Han passat ja quaranta anys de la realització de la tesis de Mayayo, i la sensació en caminar pels carrers de Solivella segueix sent la mateixa:

Els fets de Solivella han esdevingut el tabú nefand dels darrers cinquanta anys de la història de la Conca de Barberà. (...) Podia preguntar qualsevol cosa, fins i tot sobre assassinats o profanacions d'arreu de la Conca, però quan feia esment als fets de Solivella l'interlocutor abaixava la mirada, tancava els ulls i emmudia.¹⁵⁷

Coincideixo amb Mayayo que Solivella té aturat el rellotge de la vida a l'any 1936, però amb la metàfora de que ningú vol dir-nos quina hora és.

Així doncs, amb aquest treball he intentat apropar-me al desenvolupament i intrahistòria d'aquells esdeveniments, analitzant també a través del cas solivellenc les lògiques de la violència intracomunitària. En primer lloc, he observat l'estructura de la societat solivellenca per tal de comprendre com era aquesta abans del trasbals bèl·lic, la qual cosa m'ha portat a analitzar la distribució de la terra i l'existència de diversos conflictes relacionats amb aquesta. Per altra banda, també he abordat els elements culturals atenent als seus llocs de socialització i les entitats culturals. I, finalment, s'han estudiat els anys immediatament anteriors al cop d'estat i les reaccions dels sectors de la societat davant aquest. No obstant, hem de tenir en compte que si bé hem estat parlant de diversos convilatans, no tota la població va decidir prendre part en els fets, existeix per tant una “zona gris”, és a dir, una part de la comunitat que per multiplicitat de variables va decidir no formar part de la violència o que desconeixem quina part va tenir en ella.

Com s'ha demostrat al llarg del treball, els esdeveniments ocorreguts a Solivella no van ser fruit de la bogeria, ni en el cas dels que es van preparar pel cop d'estat, ni en el cas dels que van respondre a aquest. Cadascun dels actors participants dels fets responia a unes lògiques que els movien i que han estat àmpliament explicades. Els primers temien la pèrdua dels seus privilegis i els segons veien com els primers no estaven disposats a permetre la millora de les seves condicions de vida. Així doncs, l'esclat de la guerra civil

¹⁵⁷ Mayayo 1985, 35

va provocar que aquests dos sectors de la societat, que fins al moment s'havien anat enfrontant als jutjats, s'enfrontessin a trets.

Per altra banda, en aquest treball s'han aplicat línies d'investigació que encara no havien estat emprades per abordar aquests esdeveniments. En primer lloc, l'anàlisi situacional amb l'objectiu de localitzar geogràficament els subjectes per comprendre la versemblança de les diverses versions recollides a la Causa General, els sumaríssims i les entrevistes, de manera que poguem esclarir el que va passar exactament. I en segon lloc, s'ha analitzat el rol del foraster, introduint la hipòtesis sobre la identitat d'un subjecte, el "Meginot", introduït a través de la investigació duta a terme per Mayayo.

En darrer lloc, considero necessari mencionar que tot i que l'anàlisi de la violència en aquest treball ha finalitzat el 1937 la violència a Solivella va continuar després, durant el franquisme, amb els procediments judicials. La Conca de Barberà va ser la comarca catalana amb l'índex més elevat d'afusellats, el 4,9%, amb una afectació que a Solivella va arribar al 14,5%, i això tenint en compte que moltes persones que havien participat als fets estudiats van decidir marxar a l'exili.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Mayayo 1994, 482

9. Fonts documentals, hemeroteca i bibliografia

9.1.Fonts documentals

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB):

- Padró municipal d'habitants de Solivella 1930 (ACCB310-45-N-4843).
- Padró municipal d'habitants de Solivella 1936 (ACCB310-45-N-4845).
- Correspondència 1931-1939 de l'Ajuntament de Solivella (ACCB310-45-N-1683, 1685, 1687, 1689, 1691, 1692, 1693).
- Llibre d'actes de l'Ajuntament de Solivella 1927-40 (ACCB310-45-N-1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436).
- Llibre d'Amillament de Solivella de 1862 (ACCB310-45-N-2676).
- Judicis de faltes del Jutjat de Pau de Solivella 1930-39 (ACCB310-206-N-316, 317, 318, 319, 320, 321, 322).
- Judicis verbals del Jutjat de Pau de Solivella 1931-36 (ACCB310-206-N-119, 120, 121, 122, 123, 124).
- Judicis de desnonaments del Jutjat de Pau de Solivella 1933-36 (ACCB310-206-N-1012, 1013, 1014).
- Jutjat d'instrucció i primera instància de Montblanc 1932-39 (ACCB310-79-N-936, 940, 938, 931, 908, 898, 912, 882).

Arxiu General de la Diputació de Tarragona (AGDT):

- Cens 1934 Solivella (https://arxiuenlinia.dipta.cat/fotoweb/archives/5005-Cens-electoral/Marques%20daigua/Cens%20Electoral%201894-1955/1934/CENS_1934_SOLIVELLA.pdf.info)

Sección de Archivo de la Dirección General de la Guardia Civil (SADGGC):

- Fulla de serveis de Vicente Pradanos Belinchon
- Fulla de serveis de Vicente Suela Gomez
- Fulla de serveis de Miguel Alcala Perez
- Fulla de serveis de Benito Ceron Vicente
- Fulla de serveis de Luis Cordon Verdugo

- Fulla de serveis de Santiago Sanjuan Sanchez
- Fulla de serveis de Ramon Alvarez Yniesta
- Fulla de serveis de Angel Gomez Garcia
- Fulla de serveis de Francisco Badal Pradas
- Fulla de serveis de Emilio Bonet Martinez
- Fulla de serveis de Teofilo Cabrerizo Cameno
- Fulla de serveis de Juan Navarro Piñol
- Fulla de serveis de Jose Gutierrez Blazquez
- Fulla de serveis de Nicolas Arizabaleta Castillo
- Fulla de serveis de Felix Garcia Perez
- Fulla de serveis de Felipe Molero Bueno
- Fulla de serveis de Jose Trave Tena

Archivo General Militar de Segovia (AGMS):

- Fulla de serveis de Josep Maria Sentís i Simeón (AGMS_CG_196S_EXP_14)

Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT):

- Llibres IX, X, XI i XII de Baptismes de la Parròquia de Santa Maria de Solivella (AHAT_7.165.1.2.1.1)

Archivo Histórico Nacional (AHN):

- Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, Exp.24.
- Rollo nº 206/1937 de la Audiencia de Tarragona del sumario nº 10/1937 del Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Montblanch contra José María Casamitjana Cisteré y Antonio Espinach García por actividades fascistas. FC-CAUSA_GENERAL,1454, Exp.16.
- Rollo nº 151/1937 del Tribunal Popular de Tarragona de la causa nº 5/1937 del Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Montblanch contra Rafael García Moreno sobre actividades fascistas. FC-CAUSA_GENERAL,1455,Exp.12

Arxiu Històric de Tarragona (AHT):

- Expedient de l'associació de Solivella Instituto de Cultura Parroquial (AHT330-50-T2-809)

Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero (ATMTT):

- Sumari 000244 contra Vicente Pradanos Belinchon.
- Sumari 019206 contra Luis Cordon Verdugo.
- Sumari 033917 contra Felipe Molero Bueno.
- Sumari 018797 contra Nicolas Arizabaleta Castillo.
- Sumari 002861 contra Romeo Ballart Corbella.
- Sumari 000116 contra Antonio Montañola Masso.
- Sumari 003881 contra Tomas Cartaña Domingo.
- Sumari 001243 contra Alfonso Mestres Torrellas, Jose Castro Español, Jesus Andavert Sendros, i Jaime Mestres Torrellas.
- Sumari 028553 contra Elias Angles Batlle.
- Sumari 000265 contra Juan Sanahuja Clave, Ambrosio Capdevila Nuet, Jose Sanahuja Montseny, Juan Iglesias Gil, Juan Jordana Iglesias, Antonio Cartaña Domingo, Rosa Pinen March, Concepcion Cartaña Domingo, Catalina Sans Iglesias, Antonio Español Jove, Isabel Armengol Rodriguez, Teresa Trave Llorens, Elisa Rosello Montañola, Magdalena March Masalies, Juan Masalies Sanahuja, Jose Sans Palau, Francisco Sans Garcia, Ramon Saperas Saperas, Gregorio Mestres Torres, Jose Iglesias Palau, Antonio Cartaña Peiralo, Maria March Masalies, Magin March Closa, Juan March Contijoch, Pablo Tomas Esquirol, i Tomas March Closa.
- Sumari 003854 contra Ciriaco Reñe Trave.
- Sumari 028873 contra Juan Español Pijoan.
- Sumari 003926 contra Francisco Montañola Angles.
- Sumari 003535 contra Jose Capdevila Nuet.
- Sumari 029774 contra Federico Trave Español.
- Sumaris 002706, 003298 i 026175 contra Jose Trave Español.
- Sumari 028833 contra Jose Tous Masague.
- Sumari 003926 contra Jaime Capdevila Nuet.

- Sumaris 002292 i 025381 contra Manuel Montseny Masso.
- Sumari 000553 contra Simeon Juanpere Iglesias i Anselmo Ballart Cortes.
- Sumari 000235 contra Eusebio Cortes Jorba.
- Sumari 028784 contra Antonio Garcia Juanpere.
- Sumari 001352 contra Pedro Español Español.
- Sumari 022914 contra Lorenzo Cabestany Capdevila.
- Sumari 007651 contra Juan Español Español.
- Sumari 028772 contra Gregorio Trave Español.
- Sumari 001807 contra Ernesto Martinez Rodrigo.
- Sumari 000160 contra Jose Zaragoza Palau.
- Sumari 001555 contra Juan Ballart Español.
- Sumari 023447 contra Jose Torrellas Mañe.

9.2.Bibliografia

Alegre Lorenz, David. *Verdugos del 36, la maquinaria del terror en la Zaragoza golpista*. Barcelona: Crítica. 2025.

“Alliberaments.” *Aires de la Conca*, 15 de desembre de 1934: 6.
<https://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/viewer.vm?id=0000029529&page=6&search=Solivella&lang=en&view=premsa>

Arrarás, Joaquín. *Historia de la Cruzada española*. Volum 5. Madrid: Ediciones Españolas, 1940.

Balcells, Laia. “Behind the frontlines : identity, competition, and violence in civil wars.” Tesis doctoral. Instituto Juan March de Estudios e Investigaciones, 2010.

Bergholtz, Max. *Violence as a generative force: identity, nationalism, and memory in a Balkan Community*. Montreal: Cornell University Press, 2016.

Castillo Cañiz, Assumpta, “El forastero en la guerra civil espanyola: Las dinámicas intra y extracomunitarias de la violencia en la retaguardia republicana.” *Revista Universitaria de Historia Militar*, vol. 3 núm. 6 (2014): 12-27.

Corts i Salvat, Joan-R., i Josep M. Toda i Serra. "Josep M. Sentís; un soldat per Déu i la Pàtria." *Lo Floc*, 80 (1986): 20-26.

- Del Rey, Fernando. *Retaguardia roja*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2019.
- Diari de Barcelona*, 23 d'agost de 1936, núm. 198.
<https://ahcbdigital.bcn.cat/es/hemeroteca/visualizador/ahcb-d042343>
- Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 16 de setembre de 1937, núm. 259.
<https://dogc.gencat.cat/.content/continguts/serveis/republica/1937/19370259.pdf>
- Estivill Pérez, Josep. "La repressió política a Constantí durant l'etapa del Front Popular (1936-1939)." *Estudis de Constantí* 41 (2025): 145-248.
- Fernandez, Jose. "Toque de atención." *Acció Sindical*, 25 de febrer de 1937: 3.
<https://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/viewer.vm?id=0000016553&page=3&search=Malaga&lang=en&view=premsa>
- Gómez Bravo, Gutmaro, i Alejandro Pérez-Olivares. "Las lógicas de la violencia en la Guerra Civil: balance y perspectivas historiográficas." *Studia historica: historia contemporánea* 32 (2014): 251-262.
- Guinovart i Escarré, Joan. *Tomàs Caylà, un home de la terra*. Valls: Cossetània Edicions, 1997.
- Juliá, Santos et al. *Víctimas de la guerra civil*. Madrid: Temas de Hoy, 1999.
- Juliá, Santos, i Julián Casanova. "Víctimas del terror y la represión." Dins *Economía y economistas españoles en la Guerra Civil* ed. Enrique Fuentes Quintana, 385-410. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2008.
- Kalyvas, Stathis N. "La violencia en medio de la guerra civil: esbozo de una teoría." *Análisis Político*, núm. 42 (gener 2001): 3-25.
- Kalyvas, Stathis N. "Micro-level studies of violence in civil war: Refining and extending the control-collaboration model." *Terrorism and Political violence* vol. 24 (2012): 658-668.
- Ledesma, José Luis, "El 1936 más opaco: las violencias en la zona republicana durante la guerra civil y sus narrativas." *Historia Social* 58 (2007): 151-168.
- Ledesma, José Luis. "Las fuentes locales de la violencia: conflictividad rural, fractura social y contrapoderes en la retaguardia republicana de Zaragoza durante la guerra civil." Dins *Nuevas tendencias historiográficas e historia local en España: actes del II Congreso*

de *Historia Local de Aragón, Huesca, 7 al 9 de julio de 1999* coord. Carmen Frías i Miguel Ángel Ruiz, 261-272. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses, 2001.

Ledesma, José Luis. "Qué violencia para qué retaguardia o la República en guerra de 1936." *Ayer* (2009): 83-114.

López Esteve, Manel. *Els fets del 6 d'octubre de 1934*. Barcelona: Editorial Base, 2013.

Martín Ramos, José Luís. *Guerra y revolución en Cataluña: 1936-1939*. Barcelona: Crítica, 2018.

Martín Ramos, José Luís. *La rereguarda en guerra. Catalunya, 1936-1937*. Barcelona: L'Avenç, 2012.

Martín Ramos, José Luís. "Retaguardia roja. Violencia y revolución en la guerra civil española (y III). Algunas puntualizaciones a la respuesta de Fernando del Rey". *Conversaciones sobre historia*, 22 de febrer de 2020. <https://conversacionsobrehistoria.info/2020/02/22/retaguardia-roja-violencia-y-revolucion-en-la-guerra-civil-espanola-y-iii-algunas-puntualizaciones-a-la-respuesta-de-fernando-del-rey/>

Mayayo i Artal, Andreu. "Els fets de Solivella, juliol de 1936". *L'avenç* 79 (febrer de 1985): 34-39.

Mayayo i Artal, Andreu. *La Conca de Barberà, 1890-1939: De la crisi agrària a la Guerra Civil*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1994.

Pérez Picazo, Mª Teresa. "Fuentes fiscales e historia agraria. El debate en torno de las posibilidades heurísticas de los amillaramientos." *Estudios geográficos* 59 (1998): 285-310.

Piqué Padró, Jordi. *La crisi a la rereguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona, 1936-1939*. Barcelona: Abadia de Montserrat: 1998.

Plana, Montse. 2025. "Després de la Guerra, Solivella va quedar dividida, costa oblidar la sang" *Diari de Tarragona*, 23 de desembre.

Prats i Batet, Josep M. "El cost humà de la guerra civil (1936-1939) a la Conca de Barberà." *Aplec de treballs* 13 (1995): 171-206.

“Presos a Solivella.” *Aires de la Conca*, 24 de novembre de 1934: 5.
<https://xacpremsa.cultura.gencat.cat/pandora/viewer.vm?id=0000029516&page=5&search=Solivella&lang=en&view=premsa>

Puig Vallverdú, Guillem. “La pagesia i la seva revolució. Una anàlisi sobre la conflictivitat i el canvi a la rereguarda catalana durant la Guerra Civil, 1936-1939”. Tesis doctoral. Universitat Rovira i Virgili, 2020.

Recasens Llort, Josep. *La repressió franquista a la Conca de Barberà, 1939-1945: documents per al seu estudi*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2000.

Robledo, Ricardo, i Eduardo González Calleja. *La tierra es vuestra: la reforma agraria, un problema no resuelto: España, 1900-1950*. Barcelona: Pasado y Presente, 2022.

Rodrigo, Javier, i David Alegre. *Comunidades rotas: una historia global de las guerres Civiles, 1917-2017*. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2019.

Sans i Travé, Josep Maria. *El monument de la Plaça de la Creu: l'ombra allargada dels Fets de Solivella*. Lleida: Pagés editors. 2012.

Serra i Cendrós, Gabriel. *Guia de Solivella*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2019.

Solé i Sabaté, Josep Maria, i Joan Villarroya i Font, eds. *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2005.

Solé i Sabaté, Josep Maria, i Joan Villarroya i Font. *La repressió a la rereguarda de Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1989.

Tormo Benavent, David. *Víctimes i botxins: la repressió a Vilalba dels Arcs durant la guerra civil i el franquisme (1936-1945)*. Benicarló: Onada Edicions, 2022.

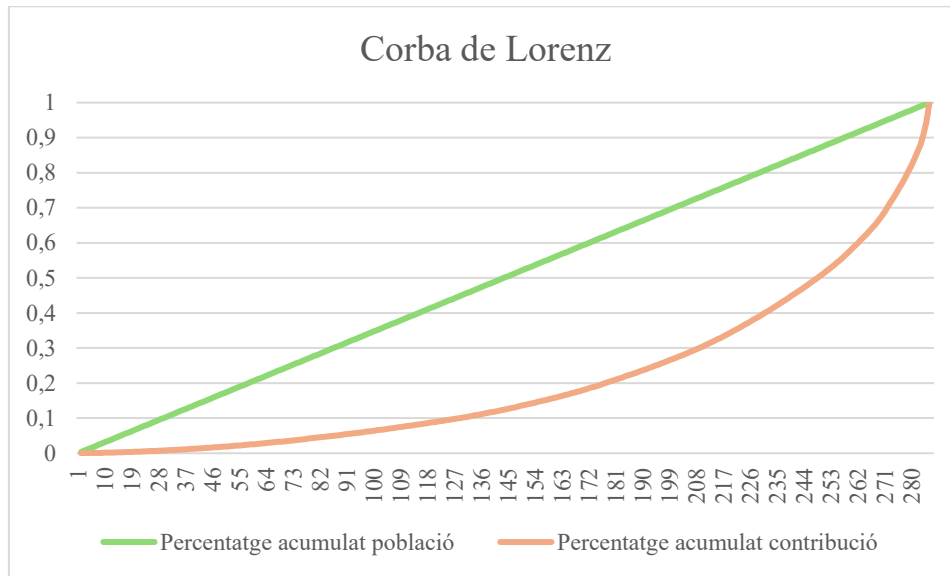
Traverso, Enzo. *A sangre y fuego. De la guerra civil europea, 1914-1945*. Buenos Aires: Prometeo Libros, 2009.

Vallès i Martí, Josep Maria. *Albert Talavera Sabater: un lideratge ambiciós, malaguanyat*. Barcelona: Fundació Roca i Galès, 2013.

Vallverdú Martí, Robert. *El Carlisme català durant la Segona República espanyola: 1931-1936, anàlisi d'una política estructural*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 2008.

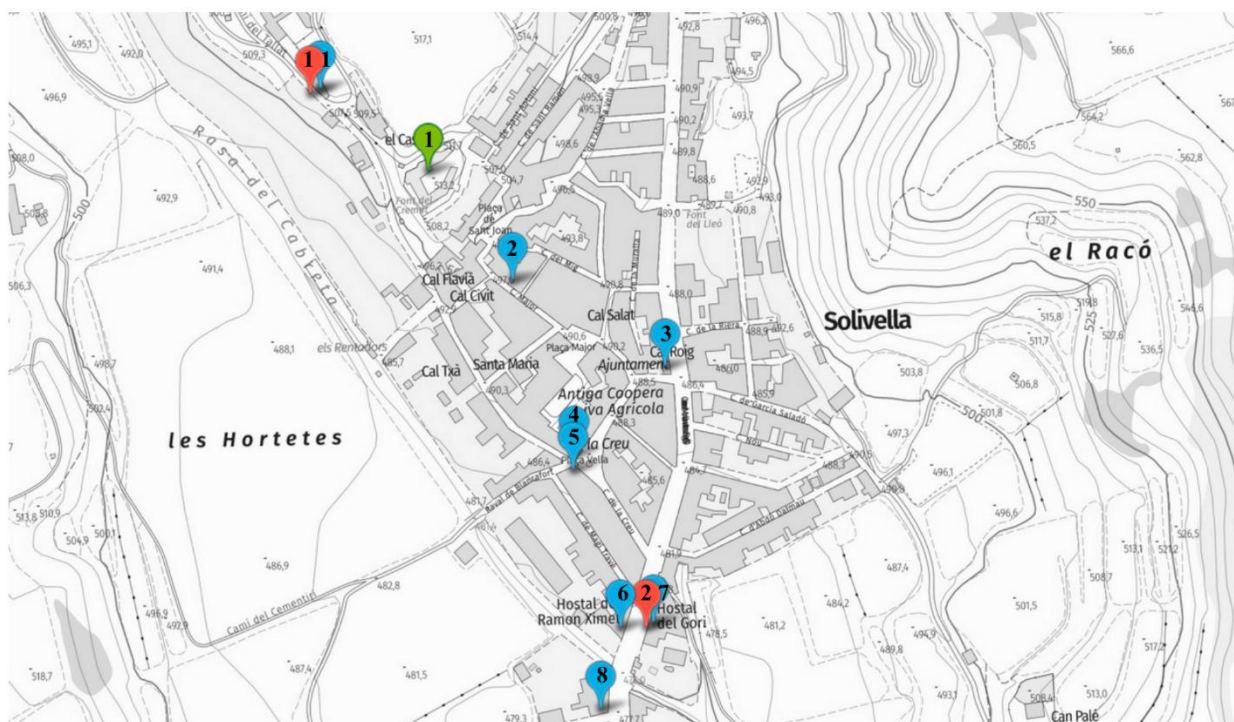
10. Annexos

10.1. Annex 1: Corba de Lorenz

Gràfic 1: elaboració pròpia a través de l'Amillament de 1862

10.2. Annex 2: Mapes amb la localització de les cases, guàrdies i assassinats dels fets de Solivella.

Llegenda:

Assassinats

Cases

Guàrdies

Assassinats:

1. Josep Moix Anglès. 24/07/1936.
2. Les 9 persones davant de l'Hostal, i uns metres més endavant els altres tres, i el Gregori Travé. 24/07/1936.
3. Jesús Tarragó Castro i Mossèn Sanromà. 24/07/1936.
4. Joan i Pere Ballart. 23/07/1936.
5. Els sis assassinats el 12/02/1937.

Cases:

1. Casa Pau Tomàs
2. Casa Francesc de Paula Sanahuja
3. Cal Cabaler
4. Cal Sujeto
5. Cal Pedrol
6. Casa Ernest Martínez
7. Hostal del Gori
8. Cal Palla-llarga

Guàrdies:

1. Castell
2. C-14 direcció Belltall
3. Camí a Sarraí

10.3. Annex 3: Relació de víctimes¹⁵⁹

Nom i Cognoms	Lloc i data	Militància i càrrecs	Edat	Lloc d'origen	Professió
<i>Antoni March Contijoch</i>	23/7/1936, Solivella	Esquerres	34	Solivella	Pagès
<i>Francesc de Paula Sanahuja</i>	“Ídem”	-	17	“Ídem”	“Ídem”
<i>Joan Ballart Domingo</i>	“Ídem”	Requetè	26	“Ídem”	Fill de propietari
<i>Pere Ballart Magrinyà</i>	“Ídem”	Dretes	46	“Ídem”	Propietari
<i>Alfons Iglesias Creus</i>	24/7/1936, Solivella	Requetè, alcalde	40	Blancafort	“Ídem”
<i>Baptista Masalias Cardona</i>	“Ídem”	Requetè	42	Solivella	Pagès
<i>Fabià Sans Montseny</i>	“Ídem”	Requetè	22	“Ídem”	Fill de propietari
<i>Gregori Travé Domingo</i>	“Ídem”	Dretes	37	“Ídem”	“Ídem”
<i>Jaume Garcia Tous</i>	“Ídem”	Requetè, regidor	50	“Ídem”	Propietari
<i>Jaume Sanromà Solé</i>	“Ídem”	-	60	Vilaverd	Capellà
<i>Jaume Sans Viñas</i>	“Ídem”	Requetè, regidor	36	Montblanc	Pagès
<i>Jesús Tarragó Castro</i>	“Ídem”	Requetè	22	Solivella	Estudiant
<i>Josep Iglesias Prous</i>	“Ídem”	Alcalde	50	“Ídem”	Propietari
<i>Josep Moix Anglès</i>	“Ídem”	Dretes	52	Blancafort	“Ídem”

¹⁵⁹ Solé i Villarroya 1989, 309-10; Solivella (Tarragona). FC-Causa_General, 1446, exp.24. AHN, p. 13 i 23-24.

<i>Josep Montseny Massagué</i>	“Ídem”	“Ídem”	21	Solivella	Pagès
<i>Josep Tous Iglesias</i>	“Ídem”	Alcalde lerrouxista	67	“Ídem”	Propietari
<i>Josep Travé Palau</i>	“Ídem”	Secretari de l’ajuntament	67	“Ídem”	“Ídem”
<i>Maties Sanahuja Capdevila</i>	“Ídem”	Regidor	72	“Ídem”	Paleta
<i>Pere Capdevila Querol</i>	“Ídem”	Requetè	30	“Ídem”	Pagès
<i>Rafael Montanyola Nuet</i>	“Ídem”	“Ídem”	29	“Ídem”	“Ídem”
<i>Ramon Copons Massagué</i>	“Ídem”	“Ídem”	18	“Ídem”	Propietari
<i>Joan de Déu Punsoda González</i>	26/7/1936, Reus	-	31	Tarragona	Capellà
<i>Josep Pallàs Valls</i>	29/7/1936, Reus	Dretes	66	Omells	Pagès
<i>Josep Armengol Montseny</i>	6/8/1936, Vallmoll	Requetè, regidor	43	Solivella	Propietari
<i>Maties Sanahuja Anglès</i>	6/8/1936, Vallbona de les monges	Dretes	43	“Ídem”	Paleta
<i>Joan Forasté Llorens</i>	28/8/1936, Vila-seca	Requetè	25	“Ídem”	Pagès
<i>Josep Iglesias Casamitjana</i>	“Ídem”	“Ídem”	30	“Ídem”	“Ídem”
<i>Josep Masalies Farré</i>	“Ídem”	“Ídem”	19	“Ídem”	“Ídem”
<i>Josep Tarragó Castro</i>	“Ídem”	Cap del requetè	28	“Ídem”	Fill de propietari
<i>Modest Fonoll Travé</i>	“Ídem”	Requetè, agutzil	31	“Ídem”	Pagès

<i>Josep Palau Solé</i>	31/8/1936, Alcover	Requetè	17	“Ídem”	Estudiant
<i>Josep Salvadó Sans</i>	“Ídem”	“Ídem”	54	“Ídem”	Propietari
<i>Antoni Domingo Massagué</i>	28/9/1936, Vila-seca	“Ídem”	25	Solivella	Fill de propietari
<i>Francesc Sans Iglesias</i>	12/2/1937, Sarral	Requetè, regidor	47	“Ídem”	Propietari
<i>Jaume Iglesias Tous</i>	“Ídem”	Alcalde	59	“Ídem”	Comerciant
<i>Josep Ballart Anglès</i>	“Ídem”	Requetè	50	“Ídem”	Pagès
<i>Josep Gassol Montseny</i>	“Ídem”	“Ídem”	22	“Ídem”	Seminarista
<i>Tomàs Espanyol Saperas</i>	“Ídem”	“Ídem”	23	“Ídem”	Pagès
<i>Josep Masalies Palau</i>	14/2/1937, Pira	Requetè	19	“Ídem”	“Ídem”
<i>Magí Palau Torres</i>	6/3/1937, Solivella	Esquerres	37	Solivella	“Ídem”
<i>Josep Montseny Ballart</i>	Desaparegut	Dretes	18	Solivella	Guarni- menter